

ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 14, Sayı: 179, Ağustos 2026, s. 217-250

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.94805>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
7.06.2026

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.08.2026

Arş. Gör. Dr. Serkan ÇELİK

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
serkancelik@nku.edu.tr
Orcid: 0000-0002-5835-1300

CHP'YE MÜDAHALE SONRASI YENİ PARTİ: KAYYUM, KOPUŞ VE SINIF TEMELLİ SOSYAL DEMOKRAT KURULUŞ

Öz

Bu makale, siyasal partilere yönelik yargısal ve idari müdahalelerin yalnızca hukuki sonuçlar doğurmadığını; parti sistemlerini, muhalefetin yeniden örgütlenme kapasitesini, yeni parti inşasını ve toplumsal sınıf temsiliyi köklü biçimde dönüştürdüğünü ileri sürmektedir. Çalışma, parti yönetimine kayyum-benzeri müdahale, parti kapatma, kurultay iradesinin geçersiz sayılması, siyaset yasağı ve parti adı/sembolünün bir fraksiyona devri gibi süreçleri karşılaştırmalı siyaset perspektifiyle incelemektedir. Makalenin temel sorusu şudur: Devlet veya yargı eliyle siyasal partilere müdahale edilen kriz anlarında, yeni parti kuran ya da mevcut partiden koparak iktidar iddiası geliştiren aktörler nasıl başarılı olmuş; bu süreçlerde işçi sınıfı, çalışan yoksullar, emekliler, genç prekarya, kadın emekçiler, küçük esnaf, kırsal yoksullar ve alt-orta sınıflar yeni yapılara ne ölçüde dahil edilmiştir? Bu çerçevede Venezuela'daki kayyum-benzeri muhalefet müdahaleleri, Kamboçya'da CNRP'nin kapatılması, Tayland'da Future Forward/Move Forward çizgisinin tasfiyesi, Hindistan'da Shiv Sena ve NCP fraksiyon kararları, Türkiye'de AKP'nin Fazilet Partisi sonrası kuruluşu, BJP'nin hegemonik yükselişi, En Marche, Syriza, Podemos ve Movimento 5 Stelle örnekleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. Çalışmanın temel bulgusu, yeni parti başarısının yalnızca mağduriyet anlatısına değil, güçlü bir sınıfsal koalisyon kurma kapasitesine bağlı olduğudur. Başarılı örnekler, krizleri yenilenme söylemine, yoksulluk ve geçim sorunlarını siyasal programa, örgütsel dağılmayı ise yeni mobilizasyon kanallarına

dönüştürebilmiştir. Ancak işçi sınıfı çoğu örnekte karar öznesi değil, seçmen veya yardım alıcısı olarak konumlanmıştır. Makale, bu nedenle CHP'ye yönelik olası müdahale sonrasında kurulabilecek yeni parti için sınıf temelli, demokratik ve sosyal yurttaşlık eksenli bir kuruluş stratejisi önermektedir.

Anahtar kelimeler: CHP, Yeni Parti, İşçi Sınıfı, Toplumsal Sınıflar, Sosyal Demokrasi.

A NEW PARTY AFTER INTERVENTION IN THE CHP: TRUSTEESHIP, RUPTURE, AND THE CLASS-BASED CONSTRUCTION OF SOCIAL DEMOCRACY

Abstract

This article argues that judicial and administrative interventions in political parties do not produce merely legal consequences; rather, they profoundly transform party systems, the opposition's capacity for reorganization, new party formation, and the representation of social classes. The study examines, from a comparative politics perspective, processes such as trustee-like intervention in party leadership, party closure, the invalidation of congress outcomes, political bans, and the transfer of a party's name and symbols to a particular faction. The central question of the article is as follows: In moments of crisis when political parties are subjected to state or judicial intervention, how have actors who founded new parties or broke away from existing parties managed to develop a credible claim to power; and to what extent have the working class, the working poor, pensioners, the young precariat, women workers, small shopkeepers, the rural poor, and lower-middle classes been incorporated into these new formations? Within this framework, the article comparatively analyzes trustee-like interventions against the opposition in Venezuela, the closure of the CNRP in Cambodia, the liquidation of the Future Forward/Move Forward line in Thailand, factional decisions concerning Shiv Sena and the NCP in India, the establishment of the AKP in Turkey after the Virtue Party, the hegemonic rise of the BJP, and the cases of En Marche, Syriza, Podemos, and the Five Star Movement. The main finding of the study is that the success of new parties depends not merely on a narrative of victimhood, but on the capacity to build a strong class coalition. Successful cases have been able to transform crises into narratives of renewal, poverty and livelihood problems into political programs, and organizational fragmentation into new channels of mobilization. However, in most cases, the working class has been positioned not as a decision-making subject, but as a voter base or a recipient of assistance. For this reason, the article proposes a class-based, democratic, and social citizenship-oriented founding strategy for a new party that could emerge following a possible intervention in the CHP.

Keywords: CHP, New Party, Working Class, Social Classes, Social Democracy

GİRİŞ

Siyasal partiler modern temsili demokrasinin en temel kurumlarıdır. Seçimler, parlamento, hükümet kurma süreçleri ve siyasi temsil büyük ölçüde partiler aracılığıyla işler.

Ancak partiler yalnızca seçimlere giren hukuki tüzel kişiler değildir; aynı zamanda toplumsal sınıfların, ideolojilerin, kimliklerin, tarihsel hafızaların, bölgesel ağların, sendikal ilişkilerin, sermaye fraksiyonlarının ve liderlik mücadelelerinin yoğunlaştığı kurumsal alanlardır. Bu nedenle bir partiye yönelik yargısal veya idari müdahale, teknik bir hukuk işlemi olarak görülemez. Parti yönetiminin mahkeme kararıyla değiştirilmesi, kurultay iradesinin geçersiz sayılması, partiye kayyum atanması, partinin kapatılması ya da parti adı ve sembolünün bir fraksiyona verilmesi, siyasal temsilin yeniden düzenlenmesi anlamına gelir.

Türkiye’de Cumhuriyet Halk Partisi etrafında gelişen kurultay davası, butlan ve kayyum tartışmaları bu bakımdan yalnızca CHP içi bir hukuki ihtilaf değildir. Mesele, ana muhalefet partisinin siyasal özerkliği, seçmen iradesi, parti içi demokrasi, yargının siyasal rekabetteki rolü, muhalefetin iktidar alternatifi olma kapasitesi ve Türkiye’de demokratik temsilin geleceğiyle ilgilidir. Eğer bir muhalefet partisinin seçilmiş yönetimi mahkeme kararıyla tasfiye edilir, eski yönetim olağan parti mekanizmalarının dışında geri getirilir veya parti iradesi yargısal bir işlemle yeniden tanımlanırsa, bu durum yalnızca “kim genel başkan olacak?” sorusuna indirgenemez. Daha temel soru şudur: Böyle bir müdahaleden sonra partinin toplumsal meşruiyeti, örgüt kapasitesi, seçmen sadakati ve iktidar alternatifi olma iddiası nasıl yeniden kurulacaktır?

Bu makale, bu soruyu karşılaştırmalı siyaset literatürü ışığında ele almaktadır. Dünyadaki örnekler üç ana müdahale biçimini göstermektedir. Birinci biçim, parti yönetimine doğrudan yargısal veya idari müdahaledir. Venezuela’da 2020’de muhalefet partilerinin yönetimlerine mahkeme eliyle ad hoc kurullar atanması bu kategoriye girer. Bu modelde parti kapatılmaz; adı, sembolü ve tüzel kişiliği korunur. Ancak hukuken tanınan yönetim ile parti tabanının meşru gördüğü yönetim ayrışır. Bu, kayyum-benzeri müdahalenin en kritik sonucudur (Human Rights Watch, 2020a; López Maya, 2020).

İkinci biçim, parti kapatma veya siyaset yasağı yoluyla muhalefetin kurumsal tasfiyesidir. Kamboçya’da CNRP’nin kapatılması ve Tayland’da Future Forward ile Move Forward çizgisine yönelik kapatma kararları bu kategoriye girer. Bu örneklerde devlet, parti içi yönetimi değiştirmekle yetinmez; muhalefetin seçimlere katılma, aday gösterme ve siyasal alanı temsil etme kapasitesini doğrudan ortadan kaldırır (Human Rights Watch, 2017; McCargo, 2020; McCargo, 2023).

Üçüncü biçim ise parti içi bölünme sonrasında devletin veya seçim kurumlarının hangi fraksiyonu “gerçek parti” olarak tanıyacağına karar vermesidir. Hindistan’ın Maharashtra eyaletindeki Shiv Sena ve NCP bölünmeleri, parti adı ve sembolünün bir fraksiyona verilmesi bakımından önemlidir. Bu tür vakalarda sorun yeni parti kurmak değil, mevcut partinin tarihsel kimlik sermayesinin kimin elinde kalacağıdır (Hansen, 1996; Election Commission of India, 2023; Reuters, 2024a).

Makalenin ikinci eksen, bu tür krizlerden sonra yeni parti kuran veya yeni hareket inşa eden aktörlerin iktidar süreçleridir. Türkiye’de AKP, Fazilet Partisi’nin kapatılması ve Milli Görüş geleneği içindeki reformist-gelenekçi ayrışma sonrasında doğmuş, 2002’de iktidara gelmiştir. Fransa’da En Marche, eski parti sisteminin çöküşü içinde merkezci-teknokratik bir hareket olarak doğmuş ve kısa sürede cumhurbaşkanlığı ile parlamento çoğunluğunu kazanmıştır. Hindistan’da BJP, Janata koalisyonunun dağılmasından sonra uzun vadeli örgütsel ve ideolojik birikimle hegemonik partiye dönüşmüştür. Syriza, Podemos ve Movimiento 5 Stelle ise geleneksel parti sistemlerinin krizinde yoksulluk, kemer sıkma, güvencesizlik, gençlik ve

temsil krizi üzerinden yükselmiştir (Öniş, 2004; Özbudun, 2006; Jaffrelot, 2019; Perottino ve Guasti, 2020; Lisi, 2018; Hooghe ve Oser, 2015).

Bu karşılaştırmanın merkezinde sınıf meselesi vardır. Çünkü yeni parti kurmak, yalnızca yeni bir genel merkez, logo, tüzük veya liderlik ekibi oluşturmak değildir. Yeni parti, hangi toplumsal sınıflarla bağ kuracağına karar vermek zorundadır. İşçi sınıfı, çalışan yoksullar, emekliler, genç prekarya, kadın emekçiler, kiracılar, küçük esnaf, çiftçiler ve alt-orta sınıflar yeni yapının yalnızca seçmen tabanı mı olacaktır, yoksa parti programında, aday listelerinde, yerel örgütlerde, yönetim organlarında ve politika tasarım süreçlerinde gerçek özne olarak mı yer alacaktır? Bu soru, yeni partinin niteliğini belirler.

Makalenin temel iddiası üç aşamalıdır. Birincisi, partiye yönelik yargısal veya idari müdahale muhalefeti tasfiye edebilir; fakat bazı koşullarda mağduriyet ve yenilenme anlatısını güçlendirerek yeni bir siyasal hareketin doğmasına da zemin hazırlayabilir. İkincisi, yeni partinin iktidara gelebilmesi yalnızca mağduriyete değil, sınıfsal koalisyon kurma kapasitesine, örgütlenmeye, liderlik inşasına, seçim sistemine ve kriz anını değerlendirme becerisine bağlıdır. Üçüncüsü, işçi sınıfı ve yoksulların desteğini almak ile onları karar mekanizmalarına dahil etmek aynı şey değildir. İncelenen örneklerde alt sınıflar çoğu zaman seçmen olarak mobilize edilmiş, fakat kadro ve karar düzeyinde sınırlı temsil edilmiştir.

YÖNTEM

Çalışma, karşılaştırmalı tarihsel analiz yöntemini kullanmaktadır. Vaka seçimi iki ana eksene dayanmaktadır. Birinci eksen, siyasal partiye yönelik devlet/yargı müdahalesidir. Bu kapsamda Venezuela, Kamboçya, Tayland, Shiv Sena ve NCP örnekleri incelenmektedir. İkinci eksen, parti krizi, kapatma, bölünme veya eski parti sistemi çöküşü sonrasında yeni parti kurma ve iktidarlaşıma süreçleridir. Bu kapsamda AKP, BJP, En Marche/LREM, DPJ, Syriza, Podemos ve Movimiento 5 Stelle ele alınmaktadır.

Vakalar birbirinin aynısı değildir; zaten karşılaştırmanın değeri de buradadır. Venezuela, parti yönetimine kayyum-benzeri müdahaleye en yakın örnektir. Kamboçya ve Tayland, parti kapatma ve siyasal yasaklar üzerinden muhalefeti sınırlandırma örnekleridir. Shiv Sena ve NCP, fraksiyon tanıma ve parti sembolünün devri örnekleridir. AKP, parti kapatma sonrası yeni parti kurup hızla iktidara gelmenin Türkiye'deki güçlü örneğidir. BJP, bir kopuş ve yeniden örgütlenme sonrasında uzun vadeli hegemonik parti inşasını gösterir. En Marche, eski parti düzeninin çöküşünden doğan merkezci-teknokratik yeni parti modelidir. Syriza, Podemos ve M5S ise ekonomik kriz, yoksullaşma, güvencesizlik ve temsil krizinden doğan hareket-parti örnekleridir (Roberts, 2015; Emanuele ve Chiaramonte, 2016; Hopkin, 2020).

Bu çeşitlilik, CHP bağlamı açısından önemlidir. Çünkü CHP etrafındaki kayyum veya butlan senaryosu tek bir kategoriye sığmaz. Bir yandan Venezuela tipi parti yönetiminin hukuken değiştirilmesi riski tartışılmaktadır. Bir yandan AKP örneği, Türkiye'de parti kapatma veya parti krizi sonrasında yeni parti kurmanın iktidar üretebileceğini göstermektedir. Diğer yandan Macron, Syriza, Podemos ve M5S örnekleri, yeni partinin hangi sınıfsal ve programatik hatla kurulacağına ilişkin farklı yollar sunmaktadır.

Çalışmanın analitik matrisi dört soruya dayanmaktadır. Birincisi, müdahale veya kriz hangi biçimde gerçekleşmiştir? İkincisi, bu kriz sonrasında yeni aktör hangi örgütsel stratejiyi izlemiştir? Üçüncüsü, işçi sınıfı ve alt sınıflar yeni yapıya seçmen, program, kadro ve karar

düzeyinde ne ölçüde dahil edilmiştir? Dördüncüsü, bu strateji iktidar, iktidar ortaklığı veya muhalefetin yeniden kuruluşu bakımından ne sonuç üretmiştir?

Bu yaklaşım, CHP'ye yönelik müdahale sonrasında kurulabilecek yeni parti için doğrudan politika önerisi üretmeye de imkân verir. Çünkü böyle bir yeni partinin önündeki sorun yalnızca olası bir müdahaleye karşı savunma yapmak değildir. Asıl sorun, böyle bir krizi toplumsal meşruiyet, sınıfsal temsil, parti içi demokrasi ve iktidar programı bakımından kurucu bir siyasal fırsata dönüştürüp dönüştüremeyeceğidir.

Bu tablo, incelenen vakaların birbirine karıştırılmaması için analitik bir ayrım sunmaktadır. Her vaka aynı türden değildir: bazıları doğrudan parti yönetimine müdahale, bazıları parti kapatma, bazıları fraksiyon tanıma, bazıları ise parti sistemi krizinden doğan yeni parti örnekleridir. Bu ayrım, CHP bağlamında olası senaryoları ve bu senaryolar sonrasında kurulabilecek yeni partinin önündeki seçenekleri doğru değerlendirmek açısından zorunludur.

Tablo 1.

Vaka, Müdahale Türü ve Siyasal Sonuç Matrisi

Vaka	Müdahale/Kriz Türü	Müdahalenin/Krizin Niteliği	Yeni Parti/Fraksiyon Süreci	İktidar Sonucu	Yeni Açısından Ders	Parti Temel
Venezuela, 2020	Kayyum-benzeri yargısal müdahale	Muhalefet partilerinin yönetimlerine mahkeme eliyle ad hoc yönetimler atanması	Meşru muhalif kadrolar ile hukuktan tanınan kurumsal yönetimler ayrıştı	Muhalefet kurumsal olarak parçalandı	Hukuki tanınma ile toplumsal meşruiyet ayrışabilir; yeni part taban ve seçmen meşruiyetini kaybetmeden kurulmalıdır	
Kamboçya, CNRP	Parti kapatma	Ana muhalefet partisi kapatıldı, siyaset yasakları getirildi	Yeni kurumsal muhalefet alanı ciddi biçimde daraltıldı	İktidar rekabet alanını tekelleştirdi	Parti kapatma yalnızca elitleri değil, emekçi ve yoksul temsil kanallarını da tasfiye eder; yeni parti bu kanalları yeniden kurmalıdır	
Tayland, Future Forward / Move Forward	Parti kapatma ve vesayetçi engelleme	Genç, ilerici ve hareket-parti niteliğindeki mahkeme kararlarıyla bastırıldı	Hareket yeni yapılar ve ağlarla devam etti	Seçim başarıyla iktidara dönüşmedi	Seçim başarıyla yargı/vesayet engeline karşı toplumsal ve örgütsel dayanıklılıkla tamamlanmalıdır	
Hindistan, Shiv Sena	Fraksiyon tanıma ve sembol devri	Parti içi bölünmede seçim kurumu bir fraksiyonu gerçek iktidar olarak tanıdı	Shinde bir fraksiyonu eklemlendi	Eyalet düzeyinde hükümet kuruldu	Kurumsal tanınma kısa vadeli iktidar sağlayabilir; fakat yeni parti taban meşruiyetini öncelemelidir	
Hindistan, NCP	Fraksiyon tanıma	Parti adı ve sembolü üzerindeki hak bir fraksiyon lehine iktidar tanındı	Ajit Pawar bir fraksiyonu ittifakına katıldı	İktidar ortaklığı elde edildi	İktidar erişimi ile demokratik-sınıfsal temsil aynı şey değildir	
Türkiye, AKP	Parti kapatma sonrası parti	Refah ve Fazilet AKP kapatmaları reformist kanat yeni demokrat,	sonrası muhafazakâr yeni demokrat,	2002'de tek başına iktidar	Mağduriyet, yeni sınıfsal blok ve ekonomik krizle	

Vaka	Müdahale/Kriz Türü	Müdahalenin/Krizin Niteliği	Yeni Parti/Fraksiyon İktidar Sonucu	Yeni Açısından Ders	Parti Temel
		parti kurdu	merkez-sağ ve sosyal yardım eksenli blok kurdu	birleşirse üretebilir	iktidar
Hindistan, BJP	Uzun vadeli parti kuruluştan sonra yeniden parti kuruluşu	Janata sonrası yeni parti ve ideolojik-örgütsel birikim	Hindu milliyetçiliği, kast stratejisi ve refah programlarıyla genişledi	Hegemonik iktidar partisine dönüştü	Alt sınıflar kimlik, refah ve liderlik üzerinden kapsanabilir; yeni parti sınıf siyasetinin erimesine izin vermemelidir
Fransa, En Marche/LREM	Eski sisteminin çöküşü	Sosyalist Parti ve Cumhuriyetçiler krizinde merkezci-teknokratik doğdu	Macron liderliğinde yeni merkez hareket kuruldu	2017'de cumhurbaşkanlığı ve parlamento çoğunluğu kazanıldı	Yenilenme söylemi sınıfsal temsil olmadan teknokratik elitizme dönüşebilir
Yunanistan, Syriza	Kemer sıkma ve sol-popülist yükseliş	PASOK'un çöküşü ve ekonomik kriz sol alternatif yarattı	Syriza yoksullar, gençler ve kamu emekçileriyle bağ kurdu	2015'te iktidar oldu	Yoksulluk ve emek programı güçlü olsa da iktidar uluslararası ekonomi-politik sınırlarla karşılaşır
İspanya, Podemos	Toplumsal hareketten partiye geçiş	15-M sonrası siyasal temsil krizi yeni parti doğurdu	Prekarya, genç işsizler ve yoksullaşan orta sınıflar mobilize edildi	Koalisyon ortağı oldu	Hareket enerjisi parti demokrasisiyle kurumsallaştırılmazsa merkezileşme riski doğar
İtalya, M5S	Sınıf popülist parti	ötesi Eski parti sistemine, yeni yolsuzluğa ve teknokrasiye tepki	Dijital katılım ve sistem karşıtlığıyla büyüdü	Hükümet ortağı oldu	Yoksulluk politikası sınıf siyaseti olmadan üretilebilir; ancak ideolojik savrulma riski yüksektir

Tablo 1'in yorumu: Karşılaştırma, CHP'ye yönelik olası müdahale sonrasında kurulacak yeni parti açısından üç muhtemel güzergâhı görünür kılar. Birincisi, Venezuela tipi kayyum-benzeri müdahale durumunda parti tüzel kişiliği ile toplumsal meşruiyet ayrışabilir. İkincisi, AKP tipi bir kopuş senaryosunda yeni parti ancak yeni bir sınıfsal blok kurabilirse iktidar alternatifi olabilir. Üçüncüsü, En Marche tipi sınıfsız yenilenme kısa vadeli başarı üretebilir; fakat Türkiye'nin geçim krizi koşullarında sosyal derinlik üretmeden kalıcılılaşması zordur.

BULGULAR VE YORUM

1. Kuramsal Çerçeve: Parti Özerkliği, Devlet Müdahalesi ve Sınıfsal Temsil

Siyasi parti özerkliği, demokratik siyasal rekabetin temel koşullarından biridir. Partiler devlet tarafından tanınan hukuki kişiler olsa da, onların iç işleyişine yönelik müdahale demokratik çoğulculuk açısından istisnai olmalıdır. OSCE/ODIHR ve Venedik Komisyonu'nun siyasi parti düzenlemesine ilişkin rehberleri, parti kurma ve parti faaliyeti özgürlüğünü siyasal katılım hakkının ayrılmaz parçası olarak değerlendirir. Bu çerçevede parti kapatma, en ağır müdahale biçimidir; parti içi yönetim uyuşmazlıklarına yargısal müdahale ise ölçülülük,

demokratik gereklilik ve son çare ilkelerine bağlı olmalıdır (OSCE/ODIHR ve Venice Commission, 2020).

Bu normatif çerçeve, özellikle rekabetçi otoriter veya hibrit rejimlerde daha da önem kazanır. Çünkü bu rejimlerde seçimler tamamen ortadan kaldırılmaz; fakat siyasal rekabet iktidar lehine eşitsizleştirilir. Levitsky ve Way'e göre rekabetçi otoriter rejimlerde muhalefet partileri seçimlere katılabilir, medya alanında sınırlı görünürlük bulabilir ve hukuken varlıklarını sürdürebilir; ancak iktidar, devlet kaynaklarını, yargıyı, medya düzenini ve idari kurumları muhalefeti zayıflatmak için kullanır (Levitsky ve Way, 2010). Parti kapatma, aday yasakları, parti yönetimine müdahale, seçim kurullarının taraflı kararları ve muhalif belediyelere baskı bu eşitsiz rekabetin araçlarıdır (Diamond, 2002; Esen ve Gumuscu, 2016).

Siyasi parti literatürü, bu müdahale tartışmasına örgütsel ve sınıfsal boyut katar. Duverger'in kitle partisi-kadro partisi ayrımı, partilerin toplumsal sınıflarla kurduğu bağları anlamak açısından hâlâ önemlidir. Kitle partileri, özellikle işçi sınıfı hareketlerinin yükseldiği dönemde üyelik, aidat, sendika, yerel örgütlenme ve kolektif kimlik üzerinden kurulmuştur. Kadro partileri ise daha çok seçkinler, aday ağları, parlamento grupları ve yerel nüfuz sahipleri üzerinden işler (Duverger, 1954). CHP gibi tarihsel olarak devlet kurucu ve merkezî bir parti geleneğine sahip yapılar, klasik anlamda işçi sınıfı kitle partisi olmaktan çok devlet-parti, kadro partisi ve sosyal demokrat parti özelliklerini farklı dönemlerde birleştirmiştir (Yıldırım, 2009; Özbudun, 2006).

Michels'in "oligarşinin tunç yasası" tezi, işçi sınıfı adına kurulan partilerin dahi zamanla profesyonel liderlik, bürokratikleşme ve tabandan kopma eğilimi gösterdiğini savunur (Michels, 1915/1962). Bu tez, yeni parti tartışmaları açısından uyarıcıdır. Yeni bir parti, kuruluş anında ne kadar demokratik ve halkçı görünürse görünsün, aday belirleme, finansman, medya görünürlüğü ve liderlik süreçleri profesyonelleştikçe alt sınıflar karar mekanizmalarından dışlanabilir. Bu nedenle yeni partinin sınıfsal niteliği, yalnızca söylemiyle değil, örgütsel tasarımıyla belirlenir (Panebianco, 1988; Katz ve Mair, 2018).

Lipset ve Rokkan'ın bölünme hatları yaklaşımı, modern parti sistemlerinin sınıf, din, merkez-çevre ve kent-kır ayrımları üzerine kurulduğunu ileri sürer (Lipset ve Rokkan, 1967). Ancak neoliberal dönemde bu bölünme hatları dönüşmüştür. Sanayisizleşme, sendikal zayıflama, taşeronlaşma, güvencesiz çalışma, platform ekonomisi, kent yoksulluğu ve borçluluk, klasik işçi sınıfı siyasetinin örgütsel zeminini zayıflatmıştır. Aynı zamanda yeni sağ popülizmler, milliyetçi-muhafazakâr bloklar ve merkezci-teknokratik hareketler sınıf çelişkisini farklı biçimlerde yeniden kurmuştur (Kriesi et al., 2008; Standing, 2011; Piketty, 2020).

Katz ve Mair'in kartel parti yaklaşımı, yerleşik partilerin toplumsal köklerinden kopup devlet kaynaklarına, kamu finansmanına ve profesyonel kampanya aygıtlarına bağımlı hale geldiğini savunur (Katz ve Mair, 1995). Bu durum seçmenlerde "partiler birbirine benziyor", "siyaset kapalı elitler arasında dönüyor" ve "halkın sesi duyulmuyor" duygusunu güçlendirir. Yeni partiler bu boşluktan doğar. Eski partilere karşı "halk", "değişim", "yeni siyaset", "temiz siyaset", "sivil toplum", "gençlik", "liyakat" ve "liderlik" söylemleri geliştirirler. Ancak yeni partiler de kısa sürede kartelleşebilir; özellikle iktidara geldiklerinde devlet kaynakları, kamu ihaleleri, medya ilişkileri ve liderlik merkezileşmesi onları tabandan koparabilir (Mair, 2013; Hopkin, 2020).

Popülizm literatürü de bu tartışmada önemlidir. Laclau popülizmi, farklı toplumsal taleplerin “halk” adı altında zincirlenmesi olarak görür (Laclau, 2005). Mudde ve Rovira Kaltwasser ise popülizmi “saf halk” ile “yozlaşmış elit” arasındaki ahlaki karşıtlığa dayanan ince merkezli bir ideoloji olarak tanımlar (Mudde ve Rovira Kaltwasser, 2017). Bu iki yaklaşım, yeni partilerin sınıf ilişkisini anlamak için birlikte kullanılabilir. Yeni partiler çoğu zaman işçi sınıfını doğrudan sınıf adıyla değil, halk, millet, yurttaş, mağdur, gençlik, garipler veya sistem dışına itilmişler gibi geniş kategorilerle çağırır. Bu çağrı mobilizasyon açısından etkili olabilir; ancak işçi sınıfının özgül taleplerini görünmez kılabilir (Moffitt, 2016; Mouffe, 2018).

Bu makalede sınıfsal temsil üç düzeyde ele alınmaktadır. Birincisi **seçmen temsildir**. Parti işçilerden, yoksullardan, emeklilerden, küçük esnaftan, gençlerden, güvencesiz çalışanlardan ve alt-orta sınıflardan oy alıyor mu? İkincisi **programatik temsildir**. Parti ücretler, sendikal haklar, grev hakkı, sosyal güvenlik, vergi adaleti, barınma, gıda, enerji, eğitim, sağlık, ulaşım, borçluluk ve bakım emeği gibi alanlarda alt sınıfların çıkarlarını savunuyor mu? Üçüncüsü **kadrosal ve örgütsel temsildir**. İşçiler, sendikacılar, kadın emekçiler, taşeron işçiler, kuryeler, mevsimlik tarım işçileri, emekliler, genç işsizler ve yoksul mahalle temsilcileri parti yönetiminde, aday listelerinde ve politika kurullarında gerçek yetkiyle yer alıyor mu?

Bu ayırım, CHP'ye yönelik müdahale sonrasında kurulabilecek yeni parti tartışması için belirleyicidir. Bir parti yoksullardan oy alabilir, fakat yoksulları karar mekanizmasına dahil etmeyebilir. Bir parti sosyal yardım vaat edebilir, fakat işçi sınıfının sendikal gücünü artırmayabilir. Bir parti “halk” adına konuşabilir, fakat parti yönetiminde profesyonel siyasetçiler, iş insanları, hukukçular, üst-orta sınıf uzmanlar ve eski bürokratlar ağırlıkta olabilir. Dolayısıyla sınıfsal temsil yalnızca oy oranı veya söylemle ölçülemez; parti mimarisinin tamamında aranmalıdır (Wright, 1997; Savage, 2015).

2. Parti Yönetimine Müdahale, Parti Kapatma ve Fraksiyon Tanıma Örnekleri

2.1. Venezuela: Kayyum-Benzeri Müdahale ve Muhalefetin Kurumsal Parçalanması

Venezuela’da 2020’de Yüksek Mahkeme, Demokratik Eylem, Primero Justicia ve Voluntad Popular gibi muhalefet partilerinin yönetimlerine müdahale etmiş, bazı partilere ad hoc yönetim kurulları atanmıştır. Bu model, parti kapatmadan farklıdır. Parti adı, tüzel kişiliği ve sembolü korunur; fakat bunların kullanım yetkisi, parti tabanının meşru gördüğü yönetimden alınarak başka bir yönetim ekibine devredilir. Bu nedenle Venezuela örneği, kayyum-benzeri parti müdahalesinin en çarpıcı örneklerinden biridir (Human Rights Watch, 2020a; Corrales, 2020; López Maya, 2020).

Bu tür müdahalenin siyasal etkisi iki katmanlıdır. İlk katmanda parti içi meşruiyet bölünür. Hukuken tanınan yönetim ile üyelerin, seçmenlerin ve eski örgütün meşru gördüğü yönetim ayrışır. İkinci katmanda muhalefetin seçim kapasitesi zayıflar. Çünkü parti adı, sembolü, aday gösterme yetkisi, banka hesapları, binalar ve seçim kurulu nezdindeki tanınma hukuken devletin tanıdığı yönetime geçebilir. Bu durumda muhalefet, ya yeni bir parti adıyla devam etmek ya da seçmenine “gerçek parti biziz” diyerek eski sembol olmadan siyaset yapmak zorunda kalır (Human Rights Watch, 2020a; Reuters, 2020a).

Venezuela örneği, partiye kayyum atanmasının klasik parti kapatmadan daha incelikli bir araç olabileceğini gösterir. Parti kapatıldığında devlet müdahalesi açık görünür ve mağduriyet daha kolay siyasallaşabilir. Fakat parti “kapatılmadan ele geçirildiğinde” seçmene ve

uluslararası kamuoyuna daha karmaşık bir tablo sunulur. Devlet, “parti var, seçim var, adaylar var” diyebilir. Ancak fiilen muhalefetin toplumsal temsil kapasitesi parçalanmış olur (Corrales, 2020; Human Rights Watch, 2020a).

Sınıfsal açıdan Venezuela örneği karmaşıktır. Chavismo uzun süre yoksullar, kayıt dışı çalışanlar, dışlanmış mahalleler ve alt sınıflar adına konuşan bir halkçı blok kurmuştur. Ancak bu blok zamanla devlet kaynaklarına, petrol gelirlerine, sosyal programlara, lider karizmasına ve güvenlik aygıtına dayanan bir hegemonya biçimine dönüşmüştür (Ellner, 2013; Lupu, 2022). Muhalefet partileri ise çoğu zaman kentli orta sınıflar, profesyonel kesimler ve rejim karşıtı bloklarla ilişkilendirilmiştir. Bu nedenle 2020 müdahaleleri işçi sınıfı partilerine kayyum atanmasından çok, muhalefet alanının devlet eliyle yeniden dizayn edilmesi anlamına gelmiştir (Ellner, 2019; Bonifácio ve Botelho, 2021).

Venezuela'dan çıkarılacak ilk ders şudur: Devlet tarafından tanınan yönetim, toplumsal taban tarafından meşru görülmezse kurumsal kontrol sağlasa bile siyasal meşruiyet üretemez. İkinci ders ise şudur: Kayyum-benzeri müdahaleye karşı yalnızca hukuki itiraz yeterli değildir. Meşruiyet; üyelik ağları, mahalle örgütleri, belediyeler, sendikalar, meslek örgütleri, gençlik ve kadın ağları üzerinden yeniden maddileştirilmelidir. Aksi halde “meşru yönetim” toplumsal zeminden kopuk bir deklarasyon olarak kalır.

Yeni parti açısından Venezuela örneği kritik uyarı taşır. Eğer parti iradesi yargısal bir işlemle yeniden tanımlanırsa, yeni partinin cevabı yalnızca “mahkeme kararı yanlıştır” olamaz. Yeni parti, kurultay iradesini halk iradesiyle, üyelik iradesini emekçi sınıfların temsil hakkıyla, örgüt meşruiyetini toplumsal meşruiyetle birleştirmek zorundadır. Bu yapılmadığı takdirde kriz, liderler arası teknik bir ihtilaf gibi algılanabilir.

2.2. Kamboçya: Parti Kapatma ve Sınıfsal Temsil Kanallarının Tasfiyesi

Kamboçya'da Cambodia National Rescue Party'nin 2017'de kapatılması, ana muhalefetin doğrudan kurumsal tasfiyesine örnektir. CNRP'nin kapatılması ve çok sayıda parti mensubuna siyaset yasağı getirilmesi, iktidardaki Cambodian People's Party'nin seçim rekabetini büyük ölçüde tekelleştirmesine imkân vermiştir. Bu vaka, partiye kayyum atanmasından daha ağırdır; çünkü parti yönetimi değiştirilmemiş, partinin kendisi siyasal alandan çıkarılmıştır (Human Rights Watch, 2017; Morgenbesser, 2019).

Bu örnek, parti kapatmanın yalnızca elit düzeyinde bir yaptırım olmadığını gösterir. Bir parti kapatıldığında, o partinin temsil ettiği toplumsal kesimlerin kurumsal ifade kanalları da kapanır. CNRP yalnızca liberal kentli muhalefetin değil; gençlerin, tekstil işçilerinin, düşük ücretli ihracat emeğinin, kırsal hoşnutsuzlukların ve demokratikleşme talep eden kesimlerin bir kısmının siyasal adresiydi. Tekstil işçileri, Kamboçya ekonomisinin en önemli emekçi gruplarından biridir. Düşük ücretler, sendikal baskılar ve çalışma koşulları, muhalefetin emekçi kesimlerle bağ kurmasına imkân vermiştir (Hughes, 2017; Human Rights Watch, 2017).

Parti kapatma, bu bağın kurumsal siyaset alanındaki karşılığını ortadan kaldırmıştır. Elbette toplumsal hoşnutsuzluk tümüyle yok olmaz; fakat parti, seçim, parlamento ve yerel yönetim kanalları kapandığında bu hoşnutsuzluk ya bastırılır ya da dağınık protesto biçimlerine çekilir. Bu durum otoriter rejimler açısından bilinçli bir stratejidir: Muhalefet toplumsal olarak var olabilir, fakat kurumsal olarak iktidar alternatifi olamaz (Morgenbesser, 2019; Levitsky ve Way, 2010).

Kamboçya vakası, yeni parti açısından iki temel ders sunar. Birincisi, partiye müdahale yalnızca merkez yönetim sorunu değildir. İl örgütleri, belediyeler, mahalle temsilcileri, sendikal bağlar, gençlik ve kadın örgütleri de bu müdahalenin etkisi altına girer. İkincisi, sınıfsal tabanı kurumsallaşmamış bir muhalefet baskı karşısında hızla dağılabilir. Eğer işçi sınıfı ve yoksul mahalleler partiye yalnızca seçim dönemlerinde temas ediyorsa, kriz anında partiyi savunacak kalıcı bir toplumsal omurga oluşmaz.

Bu nedenle yeni partinin olası bir krize karşı kuruluş anından itibaren yapması gereken şey, yalnızca hukuk komisyonları kurmak değil, emekçi mahallelerde, sanayi bölgelerinde, organize sanayi havzalarında, emekli yoğunluklu ilçelerde, öğrenci kentlerinde ve kırsal yoksulluk bölgelerinde kalıcı örgütlenme hatları kurmaktır. Kurumsal baskı anında parti binalarından daha önemli olan şey, toplumun partiyi kurduğu canlı bağlıdır.

2.3. Tayland: Future Forward, Move Forward ve Hareket Partilerinin Engellenmesi

Tayland'da Future Forward Party'nin 2020'de kapatılması ve daha sonra Move Forward çizgisine yönelik baskılar, genç ve ilerici hareket partilerinin vesayetçi kurumlar tarafından engellenmesine örnektir. Future Forward, gençler, kentli eğitimli kesimler, demokrasi yanlıları ve askeri vesayetten rahatsız olan seçmenler arasında büyük karşılık bulmuştur. Parti, yalnızca bir seçim partisi değil, aynı zamanda yeni kuşağın eski siyasi düzenle hesaplaşma aracı olarak ortaya çıkmıştır (McCargo, 2020; McCargo, 2023).

Tayland örneği, gençlik enerjisinin ve demokratik reform söyleminin kısa sürede güçlü bir parti başarısı yaratabileceğini gösterir. Future Forward ve Move Forward, askerî harcamaların azaltılması, tekeli ekonomik yapıların sorgulanması, anayasal reform, ifade özgürlüğü, yerinden yönetim ve sosyal haklar gibi konuları gündeme taşımıştır. Bu, onları yalnızca liberal demokrat değil, aynı zamanda sosyal içerikli bir reform hareketi haline getirmiştir (Laohabut ve McCargo, 2024; Akarapongpisak, 2022).

Ancak bu örneğin sınıfsal sınırları da vardır. Parti gençler, yeni orta sınıflar, kentli profesyoneller, öğrenciler ve güvencesiz çalışanlar arasında karşılık bulmuştur; fakat klasik anlamda işçi sınıfı örgütü değildir. Liderliğin varlıklı bir iş insanı etrafında şekillenmesi, partiye “elit karşıtı” ve “halkçı” bir sınır da çizmiştir. İşçi sınıfı talepleri programda yer bulsa da, sendikalar ve işçi örgütleri parti mimarisinin merkezinde değildir (McCargo, 2020; Laohabut ve McCargo, 2024).

Bu durum yeni parti açısından önemli bir ders üretir. Gençlik enerjisi, demokrasi talebi ve anti-otoriter dalga gereklidir ama yeterli değildir. Eğer yeni bir hareket işçi sınıfı, sendikalar, emekliler, taşeron işçiler, kuryeler, fabrika işçileri, tarım işçileri ve kadın emekçilerle kurumsal bağ kurmazsa, devlet müdahalesi karşısında toplumsal dayanıklılığı sınırlı kalır. Hareket partisi olmak yetmez; sınıfsal kök salmak gerekir.

Future Forward/Move Forward çizgisi ayrıca şunu gösterir: Bir parti seçimde başarı kazansa bile, vesayetçi kurumlar iktidar yolunu bloke edebilir. Bu nedenle yeni muhalefet partisi, seçim başarısını hukuki, toplumsal ve uluslararası meşruiyet stratejisiyle tamamlamalıdır. Yani yalnızca oy almak değil, o oyun korunmasını sağlayacak örgütsel ve toplumsal mekanizmaları kurmak gerekir.

2.4. Shiv Sena ve NCP: Fraksiyon Tanıma, Sembol Devri ve İktidar Blokuna Eklemlenme

Hindistan'ın Maharashtra eyaletindeki Shiv Sena ve Nationalist Congress Party bölünmeleri, kayyum veya parti kapatma değil, fraksiyon tanıma örnekleridir. Shiv Sena'da Eknath Shinde fraksiyonu BJP ile ittifak yaparak hükümet kurmuş, daha sonra parti adı ve sembolü üzerinde avantaj elde etmiştir. NCP'de Ajit Pawar fraksiyonu da benzer biçimde iktidar ittifakına katılmıştır. Bu örneklerde devlet veya seçim kurumu, parti içi bölünmede hangi tarafın “gerçek parti” olarak tanınacağına karar vermiştir (Election Commission of India, 2023; Reuters, 2024a).

Bu modelde kopuş, yeni parti kurarak halktan yeniden yetki alma biçiminde değil, mevcut partinin kurumsal mirasını devralma mücadelesi biçiminde yaşanır. Parti adı, sembolü ve hukuki tanınma, siyasal sermaye olarak belirleyicidir. Bu sermayeyi alan fraksiyon, taban meşruiyeti zayıf olsa bile seçim ve hükümet pazarlığında büyük avantaj elde edebilir (Election Commission of India, 2023; Reuters, 2024a).

Shiv Sena'nın tarihsel toplumsal tabanı Mumbai'de Marathi alt-orta sınıfları, yerel işsiz gençler, küçük esnaf ve kimi işçi kesimleriyle bağlantılıdır. Ancak parti, bu kesimleri sınıfsal haklar üzerinden değil, etno-bölgesel kimlik, yerelcilik, göçmen karşıtlığı ve doğrudan eylem siyaseti üzerinden mobilize etmiştir (Hansen, 1996; Eckert, 2003). NCP ise Maharashtra'da kırsal elitler, Maratha ağları, kooperatifler ve bölgesel patronaj ilişkileriyle bağlantılıdır. Dolayısıyla bu kopuşlar işçi sınıfının doğrudan temsilini artırmamış, daha çok liderlik, fraksiyon ve iktidar pazarlığı üretmiştir (Jaffrelot, 1996; Hansen, 1999).

Bu örnekler yeni parti açısından özellikle önemlidir. Çünkü bir parti içi müdahale veya kopuş sonrasında bazı aktörlerin iktidar blokuyla uyumlu bir çizgiye geçmesi kısa vadeli kurumsal avantaj sağlayabilir. Ancak bu avantaj, muhalif seçmen nezdinde meşruiyet kaybı yaratabilir. Türkiye'de muhalefet seçmeni, iktidar eliyle şekillendirildiğini düşündüğü bir parti yönetimini “hukuken tanınmış” olsa bile siyasal olarak reddedebilir.

Buradan çıkarılacak ders şudur: Yeni muhalefet partisi, “iktidar erişimi” ile “toplumsal temsil” arasındaki farkı bilerek hareket etmelidir. İktidar blokuna eklemlenerek kısa vadeli makam kazanmak başka şeydir; işçi sınıfı, yoksullar, gençler ve demokratik muhalefet nezdinde meşru bir iktidar alternatifi olmak başka şeydir.

3. Kopuş Sonrası Yeni Parti ve İktidar Süreçleri

3.1. AKP: Parti Kapatma Sonrası Yeni Blok, Sosyal Yardım ve Emek Denetimi

AKP, parti kapatma ve hareket içi kriz sonrasında yeni parti kurup hızla iktidara gelmenin en güçlü örneklerinden biridir. Refah Partisi'nin 1998'de, Fazilet Partisi'nin 2001'de kapatılması, Milli Görüş geleneği içinde reformist-gelenekçi ayrışmayı hızlandırmıştır. Reformist kanat, muhafazakâr demokrat kimlik, AB reformları, piyasa ekonomisi, yerel yönetim başarıları ve mağduriyet anlatısını birleştirerek AKP'yi kurmuş; 2002 ekonomik krizinin ardından merkez sağın çöküşü ve seçim barajının etkisiyle tek başına iktidara gelmiştir (Öniş, 2004; Özbudun, 2006; Yavuz, 2009).

AKP'nin başarıları yalnızca kapatılma mağduriyetinden kaynaklanmamıştır. Parti yeni bir sınıfsal blok kurmuştur. Bu blokta Anadolu sermayesi, muhafazakâr küçük ve orta ölçekli işletmeler, kent çeperlerindeki yoksullar, düşük gelirli muhafazakâr aileler, kayıt dışı çalışanlar,

belediye hizmetlerinden yararlanan kesimler ve liberal reform beklentisi taşıyan orta sınıflar yer almıştır. AKP, neoliberal büyüme ile sosyal yardım mekanizmalarını birleştirmiştir. Bu model, yoksulları ve çalışan yoksulları partiye bağlarken emek örgütlerinin pazarlık gücünü artırmamıştır (Özdemir, 2020; Bahçe ve Köse, 2017; Yörük, 2012).

Türkiye’de çalışan yoksulluğu, AKP döneminde sosyal yardım sistemiyle iç içe geçmiştir. Sosyal yardımlar yalnızca işsiz yoksullar için değil, çalışan fakat geçinemeyen haneler için de belirleyici hale gelmiştir. Bu durum, yoksulluğun artık yalnızca işsizlikle değil; düşük ücret, kayıt dışılık, borçluluk, kira yükü ve hane içi bakım maliyetleriyle ilişkili olduğunu gösterir. Çalışan yoksul, gündüz işçi veya hizmet çalışanı, akşam sosyal yardım başvurusu olabilir. Bu ikili konum, AKP’nin sosyal politika stratejisinin merkezinde yer almıştır (Ortakaya, 2023; Yörük, 2022).

AKP’nin sınıfsal temsil modeli üç düzeyde değerlendirilebilir. Seçmen düzeyinde parti, yoksullar ve düşük gelirli emekçiler arasında güçlü destek üretmiştir. Programatik düzeyde sağlık hizmetlerine erişim, sosyal yardımlar, konut, aile yardımları, belediye hizmetleri ve altyapı yatırımlarıyla alt sınıflara somut faydalar sağlamıştır. Fakat kadrosal düzeyde işçi sınıfı parti yönetiminde sınırlı temsil edilmiştir. Parti elitleri içinde iş insanları, profesyonel siyasetçiler, belediyeciler, bürokratlar, hukukçular, akademisyenler ve dini-sivil ağ temsilcileri ağırlık kazanmıştır. İşçiler ve sendikacılar parti karar mekanizmalarında belirleyici özne haline gelmemiştir (Eğilmez, 2012; Çelik, 2015).

Bu nedenle AKP, alt sınıfları temsil etmekten çok onları yönetilebilir bir sosyal yardım ve kimlik koalisyonu içinde kapsayan bir parti olmuştur. Bu modelin başarısı küçümsenmemelidir; çünkü gündelik hayatla temas kurmuş, belediye ve merkezi devlet hizmetlerini siyasal sadakate bağlamış, yoksulluğu duygusal ve maddi olarak yönetmiştir. Ancak bu model işçi sınıfının özerk örgütlenmesini güçlendirmemiş, sendikal mücadeleyi merkezileştirmemiş ve emek-sermaye dengesini emek lehine dönüştürmemiştir (Tugal, 2009; Özdemir, 2020).

Yeni parti açısından AKP’den çıkarılacak ders ikilidir. Birincisi, yoksulluk ve geçim meselesi olmadan iktidar alternatifi kurulamaz. Seçmen, yalnızca demokrasi, hukuk devleti ve liyakat söylemiyle değil, mutfak, kira, maaş, emekli aylığı, çocuk bakımı, sağlık, ulaşım ve borç meselesiyle de ikna olur. İkincisi, AKP’nin sosyal yardım modelini yalnızca eleştirmek yetmez; onun yerine hak temelli, sendikalı, kamucu, yerel-demokratik ve bağımlılık üretmeyen bir sosyal devlet modeli konulmalıdır.

3.2. BJP: Uzun Vadeli Örgütlenme, Yoksul Seçmen ve Milliyetçi Refah

BJP, Janata koalisyonunun dağılması sonrasında 1980’de kurulmuş, uzun süre örgütsel birikim yapmış, 1990’lardan itibaren Hindu milliyetçiliği, kast mühendisliği, yerel örgütlenme ve liderlik siyasetiyle yükselmiş, 2014 sonrasında Narendra Modi liderliğinde hegemonik parti haline gelmiştir. BJP’nin yükselişi, yeni partinin hemen iktidara gelmek zorunda olmadığını; uzun vadeli örgütlenme, ideolojik tutarlılık ve toplumsal koalisyon inşasıyla hegemonik partiye dönüşebileceğini gösterir (Jaffrelot, 1996; Hansen, 1999; Chhibber ve Verma, 2019).

BJP başlangıçta üst kastlar, kentli orta sınıflar, tüccarlar ve Hindu milliyetçi örgüt ağlarıyla daha güçlü ilişkilendirilmiştir. Ancak 2014 ve özellikle 2019 seçimlerinde alt kastlar, yoksullar, kırsal seçmenler ve daha düşük eğitilmiş kesimler arasında ciddi destek üretmiştir. Chhibber ve Verma, BJP’nin 2019’da Hindu toplumunun demografik profilini daha geniş biçimde yansıtan yeni bir sosyal koalisyon kurduğunu; bu koalisyonun milliyetçilik, örgütsel

avantaj, Modi'nin popülaritesi ve refah politikalarıyla beslendiğini belirtir (Chhibber ve Verma, 2019). Jaffrelot ise Modi'nin yoksullar arasında artan desteğini sınıf ve kast ilişkilerinin yeni biçimleriyle açıklar (Jaffrelot, 2019).

BJP'nin alt sınıfları dahil etme biçimi doğrudan işçi sınıfı siyaseti değildir. Parti yoksulları “garib”, “faydalanıcı”, “Hindu toplumunun parçası” ve “kalkınmanın öznesi” olarak çağırır. Refah programları, doğrudan yardımlar, konut, tuvalet, LPG, banka hesabı ve altyapı gibi somut hizmetler yoksul seçmenle bağ kurar. Fakat emek piyasasında sendikal güç, iş güvencesi ve sınıf mücadelesi parti ideolojisinin merkezinde değildir. Sınıf, milliyetçi ve dini çoğunluk kimliği içinde eritilir (Jaffrelot, 2019; Chhibber ve Verma, 2019).

Bu model yeni parti açısından uyarıcıdır. Bir parti alt sınıflardan oy alabilir; fakat bunu sınıf bilinciyle değil, kimlik, refah ve liderlik üzerinden yapabilir. AKP'nin Türkiye’de kurduğu model ile BJP'nin Hindistan’da kurduğu model bu bakımdan paraleldir. Her iki örnekte de yoksullar ihmal edilmemiştir; aksine siyasal koalisyonun merkezine alınmıştır. Ancak yoksullar hak sahibi emekçiler olarak değil, liderin ve partinin hizmet götürdüğü faydalanıcılar olarak konumlandırılmıştır.

Yeni partinin bu modeli aşabilmesi için yoksulluğu yardım meselesi olmaktan çıkarıp emeğin, ücretin, barınmanın, kamusal hizmetin ve sosyal yurttaşlığın meselesi haline getirmesi gerekir. Aksi halde yeni parti, AKP'nin kurduğu sosyal yardım-hizmet ağının karşısında soyut hukuk devleti söylemiyle sınırlı kalır.

3.3. En Marche/LREM: Sınıfsız Yenilenme ve Teknokratik Merkez

Fransa’da Emmanuel Macron’un En Marche hareketi, parti kapatma veya yargısal müdahale sonrasında değil, Sosyalist Parti ve Cumhuriyetçiler eksenli yerleşik parti sisteminin krizinde doğmuştur. En Marche, sağ-sol ayrımını aşma, Avrupa yanlılığı, reformculuk, teknokratik yeterlilik, gençlik ve sivil toplum söylemiyle 2017’de iktidara gelmiştir. Perottino ve Guasti, Macron’un başarısını teknokratik popülizm kavramıyla açıklar: Macron hem elit karşıtı bir yenilenme dili kullanmış hem de teknokratik uzmanlığı siyasal meşruiyet kaynağı haline getirmiştir (Perottino ve Guasti, 2020; Cimke, 2020).

En Marche’nin sınıfsal karakteri, yeni parti tartışmaları için özellikle önemlidir. Hareket, eski siyasal sınıfı aşma iddiası taşımış, adayların önemli bölümünün daha önce seçilmemiş kişilerden oluştuğunu vurgulamıştır. Ancak bu yenilenme sınıfsal çeşitlilik anlamına gelmemiştir. Aday ve yönetici profillerinde yüksek eğitimli profesyoneller, uzmanlar, yöneticiler ve üst-orta sınıf kesimler ağırlık kazanmıştır (Vitiello ve Cautrès, 2018; Perottino ve Guasti, 2020). İşçi sınıfı ve yoksullar hareketin karar merkezinde sınırlı yer bulmuştur.

Macron’un emek piyasası reformları, emeklilik reformu ve kamu hizmetleri konusundaki politikaları, sendikalar ve emekçi kesimlerle gerilim yaratmıştır. Sarı Yelekliler hareketi bu gerilimin toplumsal ifadesi olarak okunabilir. En Marche örneği, yeni parti başarısının işçi sınıfı temsili olmadan da mümkün olduğunu, fakat bunun toplumsal kırılganlık ve meşruiyet sorunu üreteceğini gösterir (Perottino ve Guasti, 2020; Rosanvallon, 2011).

Yeni parti açısından En Marche modeli hem cazip hem risklidir. Cazip tarafı; gençleşme, sivil toplum, liyakat, uzman kadrolar, eski siyaset tarzını aşma ve merkezde birleşme söylemleridir. Riskli tarafı ise sınıfsız bir teknokratik merkezciğe düşmesidir. Türkiye’de siyasal rekabet yalnızca merkez seçmeni ikna etme meselesi değildir; geçim krizi, çalışan yoksulluğu, emeklilik yoksulluğu, kira krizi, genç işsizliği, bölgesel eşitsizlikler ve otoriter

devlet kapasitesi ana eksendedir. Yeni parti, En Marche tipi sınıfsız yenilenmeye sıkışır, iktidar karşısında sosyal derinlik üretemez.

3.4. Syriza ve Podemos: Kriz, Yoksulluk ve Sol-Popülist Temsiliyet

Yunanistan'da Syriza, PASOK'un kemer sıkma kriziyle çökmesi sonrasında yükselmiştir. Parti, işsizler, kamu çalışanları, gençler, yoksullaşan orta sınıflar ve kemer sıkma politikalarından etkilenen geniş kesimler arasında destek bulmuştur. Syriza'nın farkı, yoksulluğu bireysel başarısızlık ya da yardım sorunu olarak değil, borç rejimi, Avrupa yönetişimi ve neoliberal kemer sıkma politikalarının sonucu olarak ele almasıdır (Mudde, 2017; Blyth, 2013).

Podemos ise İspanya'da 15-M hareketi sonrasında doğmuş, genç işsizler, kiracılar, prekarya, yoksullaşan orta sınıflar ve siyasal elit karşıtı seçmenler arasında karşılık bulmuştur. Podemos'un "la casta" söylemi, sınıf çelişkisini doğrudan işçi-sermaye karşıtlığı olarak değil, halk ve ayrıcalıklı siyasal-ekonomik elitler karşıtlığı olarak kurmuştur (Lisi, 2018; Zarzalejos, 2016). Bu söylem geniş mobilizasyon sağlamış, fakat parti örgütü zamanla lider merkezileşmesi ve seçim profesyonelleşmesi sorunları yaşamıştır (Lisi, 2018; Mouffe, 2018).

Syriza ve Podemos, yeni parti açısından iki nedenle önemlidir. Birincisi, yoksulluk ve güvencesizlik açıkça siyasal programın merkezine konulmadan yeni bir sol ya da merkez-sol hareketin genişlemesi zordur. İkincisi, harekettten partiye geçiş sürecinde taban demokrasisi, yerel meclisler, üyelik denetimi ve aday belirleme mekanizmaları kurumsallaştırılmazsa hareket enerjisi kısa sürede liderlik ve kampanya aygıtına sıkışır.

Bu örnekler ayrıca sınıf temsili ile iktidar gerçekliği arasındaki gerilimi gösterir. Syriza iktidara geldiğinde Avrupa kurumları ve finansal baskılarla karşılaşmış, radikal programını uygulamakta zorlanmıştır. Podemos koalisyon ortağı olduğunda bazı sosyal politika kazanımları üretmiş, fakat tek başına hegemonik parti olamamıştır. Bu nedenle yeni parti için ders şudur: Radikal sosyal vaatler gerekli ama yeterli değildir; mali kaynak, devlet kapasitesi, yerel uygulama planı ve uluslararası ekonomi-politik sınırlar da hesaba katılmalıdır (Armingeon ve Baccaro, 2012; Streeck, 2014).

3.5. Movimento 5 Stelle: Sınıf Ötesi Popülizm ve Yoksulluk Politikası

İtalya'da Movimento 5 Stelle, eski parti sistemine, yolsuzluğa, teknokrasiye ve ekonomik krize tepki olarak yükselmiştir. M5S, işsiz gençler, güvencesiz çalışanlar, küçük girişimciler, güneydeki yoksul seçmenler ve sistem karşıtı orta sınıflardan destek almıştır. Yurttaşlık geliri gibi politikalar, yoksullukla mücadele açısından önemli bir programatik unsur oluşturmıştır (Hooghe ve Oser, 2015; Mosca, 2020).

Ancak M5S net bir sınıf partisi değildir. Sağ ve sol unsurları birleştirmiş, dijital katılım iddiasına rağmen liderlik ve platform kontrolü sorunları yaşamış, farklı hükümet koalisyonlarına katılarak ideolojik tutarlılığını zayıflatmıştır. Bu örnek, yoksulluk politikasının sınıf siyaseti olmadan da üretilebileceğini; fakat örgütsel netlik ve sınıfsal bağ olmadığında partinin yön değiştirebileceğini gösterir (Hooghe ve Oser, 2015; Mosca, 2020).

Yeni parti açısından bu örnek, dijital katılım, gençlik ve sistem karşıtlığı söyleminin önemini kabul etmekle birlikte, sınıfsal örgütlenme ve program olmadan bu enerjinin kalıcı olmayacağını gösterir. Bir parti sosyal medya, dijital platformlar ve liderlik karizmasıyla hızla

büyüyebilir; ancak işçi sınıfı, yoksullar ve yerel örgütlerle bağ kurmazsa iktidar deneyiminde savrulabilir.

4. İşçi Sınıfı ve Toplumsal Sınıfların Konumu

Bu tablo, “işçi sınıfı ve yoksullar yeni partilere dahil edildi mi?” sorusunu üç düzeyde ölçmektedir: seçmen tabanı, programatik temsil ve kadrosal/örgütsel temsil. Böylece yalnızca “yoksullardan oy aldı” düzeyindeki yüzeysel değerlendirme aşılır.

Tablo 2.

Seçmen, Program ve Kadro Düzeyinde Sınıfsal Temsil Matrisi

Vaka	İşçi Sınıfı ve Yoksulların Seçmen Düzeyinde Yeri	Programatik Temsil	Kadrosal/Örgütsel Temsil	Genel Değerlendirme
Venezuela muhalefeti	Daha çok kentli orta sınıflar, profesyoneller ve rejim karşıtı bloklar; yoksulların önemli bölümü Chavismo etkisinde kaldı	Demokrasi, hukuk ve rejim karşıtlığı öne çıktı; emek programı kaldı	Muhalefet elitleri ve profesyonel sınırlı siyasetçiler ağırlıklıydı	Kayyum-benzeri müdahale muhalefeti böldü; sınıfsal taban zayıf olduğu için yoksullara erişim sınırlı kaldı
CNRP, Kamboçya	Tekstil işçileri, gençler, kırsal hoşnutsuzluklar ve kentli muhalefet içinde karşılık buldu	Ücret, çalışma koşulları ve demokratikleşme talepleri kesişti	İşçi temsili vardı ama parti kapatma kurumsallaşmayı engelledi	Parti kapatma, emekçi temsil kanalını da tasfiye etti
Future Forward / Move Forward	Gençler, öğrenciler, kentli yeni orta sınıflar, güvencesiz çalışanlar ve demokratikleşme isteyen kesimler	Sosyal haklar, tekel karşıtlığı, askerî vesayet karşıtlığı ve yerinden yönetim öne çıktı	Genç aktivistler Hareket görünürdü; fakat güçlü, sendikal işçi temsili sınırlıydı	enerjisi sınıfsal kısmi örgütlenme kaldı
Shiv Sena	Marathi alt-orta sınıfları, küçük esnaf, yerel işsiz çok gençler ve bazı işçi kesimleri	Sınıf haklarından etno-bölgesel kimlik ve yerelcilik	Lider-fraksiyon patronaj belirleyici	Alt sınıflar sınıfsal değil, kimlikçi-popülist biçimde mobilize edildi
NCP	Kırsal ağlar, Maratha elitleri, kooperatif çevreleri ve bölgesel patronaj ilişkileri	Tarım ve bölgesel çıkarlar öne çıktı; işçi sınıfı merkezi değildi	Bölgesel elitler ve siyasi aileler ağırlıklıydı	Fraksiyon sınıfsal üretilmedi kopuşu yenilenme
AKP	Kent yoksulları, çalışan yoksullar, muhafazakâr alt sınıflar, küçük esnaf ve sermayesi arasında güçlü destek	Sosyal yardım, sağlık, konut, belediye hizmetleri; ancak sendikal haklar zayıf	İşçiler seçmen olarak güçlü, kadro olarak zayıf; iş bürokratlar ve profesyoneller ağırlıklı	Yoksullar kapsandı; fakat hak sahibi işçi insanları, öznesi ve yardım/faydalanıcı modeli kuruldu
BJP	Alt kastlar, kırsal yoksullar, düşük gelirli seçmenler ve kentli orta sınıflar arasında genişledi	Refah programları, kalkınma, milliyetçilik; emek hakları ikincil	Kast çeşitliliği stratejik olarak arttı; sınıfsal temsil sınırlı	Alt sınıflar milliyetçi refah içinde kapsandı; sınıf kimliği kimlik siyaseti içinde eridi

Vaka	İşçi Sınıfı ve Yoksulların Seçmen Düzeyinde Yeri	Programatik Temsil	Kadrosal/Örgütsel Temsil	Genel Değerlendirme	
En Marche/LREM	Üst-orta eğitimli profesyoneller, merkez seçmen; işçi sınıfı sınırlı	Reform, girişimcilik, Avrupa, işgücü esnekliği; sosyal sınıf vurgusu zayıf	Yüksek eğitimli profesyoneller ve güçlü; sosyal teknokratlar ağırlıklı	Yenilenme söylemi; sınıfsal temsil zayıf	
Syriza	İşsizler, emekçileri, yoksullaşan sınıflar	kamu Kemer karşıtlığı, haklar, hizmetleri	sıkma Sol sosyal akademisyenler, parti kadroları; işçi kısmi	Programatik temsil; iktidarda uluslararası sınırlarla karşılaştı	
Podemos	Genç kiracılar, yoksullaşan sınıflar	prekaryaya, işsizler, orta	Konut, sosyal haklar, demokrasi, elit karşıtlığı	Akademisyenler, aktivistler, hareket kadroları; işçi temsil sınırlı	Prekaryayı programda temsil etti; kadro düzeyinde profesyonelleşme yaşadı
M5S	İşsiz güvencesiz çalışanlar, girişimciler, güneydeki yoksullar	gençler, küçük	Yurttaşlık geliri, yolsuzluk karşıtlığı, doğrudan demokrasi	Dijital platform ve liderlik ağı; sınıf örgütleri zayıf	Yoksulluk politikası var; sınıf örgütlenmesi zayıf ve ideolojik savrulma yüksek

Tablo 2'nin yorumu: İncelenen örnekler, işçi sınıfı ve yoksulların yeni partiler için hayati olduğunu göstermektedir. Ancak alt sınıflar çoğu zaman üç düzeyin yalnızca birinde güçlü biçimde yer almaktadır: seçmen düzeyinde. AKP ve BJP yoksullardan oy almış, fakat işçi sınıfını karar mekanizmalarına sınırlı dahil etmiştir. En Marche yenilenme iddiasına rağmen sınıfsal olarak üst-orta sınıf karakterini korumuştur. Syriza ve Podemos emek ve yoksulluk gündemini daha güçlü taşımış, fakat kadrosal ve iktidar düzeyinde sınırlara çarpmıştır. Bu nedenle kurulacak yeni parti açısından temel ölçüt yalnızca “işçilerden oy almak” değil; işçileri, emeklileri, kadın emekçileri, genç prekaryayı ve yoksulları parti mimarisinin kurucu unsuru haline getirmektir.

4.1. İşçi Sınıfının Dönüşümü: Fabrikadan Hizmet Sektörüne, Sendikadan Güvencesizliğe

Günümüz siyasetinde işçi sınıfı yalnızca fabrika işçisinden ibaret değildir. Türkiye’de ve dünyada işçi sınıfı artık sanayi işçilerini, hizmet sektörü çalışanlarını, market işçilerini, kuryeleri, çağrı merkezi çalışanları, taşeron kamu işçilerini, temizlik işçilerini, bakım emekçilerini, tekstil işçilerini, mevsimlik tarım işçilerini, düşük ücretli beyaz yakalıları, platform çalışanlarını ve emekli olduktan sonra çalışmak zorunda kalanları kapsamaktadır. Bu geniş işçi sınıfı, çoğu zaman kendisini klasik sendikal kimlikle değil, geçinememe, borç, kira, güvencesizlik, mobbing, zam, düşük ücret ve geleceksizlik deneyimleriyle tanımlar (Standing, 2011; Wright, 1997; Savage, 2015).

Bu nedenle yeni bir parti için işçi sınıfı siyaseti yalnızca sendika ziyaretleri veya 1 Mayıs mesajlarıyla kurulamaz. İşçi sınıfının bugünkü deneyimi, gündelik hayatın her alanına yayılmıştır. Kiracı olmak, çocuğunu okutamamak, gıda fiyatları karşısında ezilmek, emekli maaşıyla geçinememek, kredi kartı borcuyla yaşamak, ikinci iş yapmak, kreş bulamamak ve

sağlığa erişimde zorlanmak sınıf deneyiminin parçalarıdır (Bahçe ve Köse, 2017; Ortakaya, 2023).

Bu noktada yoksulluk ile işçi sınıfı arasındaki ilişki yeniden kurulmalıdır. Yoksulluk artık yalnızca çalışmayanların sorunu değildir; çalışan yoksulluğu merkezi hale gelmiştir. Bir kişi tam zamanlı çalıştığı halde yoksul kalıyorsa, sorun yalnızca sosyal yardım eksikliği değil, ücret rejimi, kira rejimi, vergi sistemi, sendikasızlık ve kamusal hizmet eksikliğidir. Bu nedenle kurulacak yeni partinin sınıf siyaseti, “yoksula yardım”dan “emeğe hak” çizgisine geçmelidir.

4.2. Yoksullar: Yardım Alıcısı mı, Siyasal Özne mi?

AKP'nin en güçlü yönlerinden biri, yoksullarla somut temas kurabilmesidir. Belediye yardımları, sosyal destekler, sağlık hizmetleri, gıda kolileri, yakacak yardımı, konut projeleri ve mahalle örgütlenmeleri, yoksullukla siyasal bağ kurmuştur. Muhalefetin hatası, bu mekanizmayı yalnızca “sadaka” veya “müşteri ilişkisi” olarak küçümsemek olmuştur. Oysa yoksul hane açısından bu destekler gerçek ve yaşamsaldır. Bu destekleri küçümseyen muhalefet, yoksulun deneyimini küçümsemiş olur (Yörük, 2012; Özdemir, 2020; Ortakaya, 2023).

Ancak AKP modelinin sınırı, yoksulu hak sahibi yurttaş değil, yardım alıcısı olarak konumlandırmasıdır. Yardımın devamı çoğu zaman iktidarın devamıyla ilişkilendirilir. Bu durum yoksulluğu ortadan kaldırmaz; yönetir. Yeni partinin alternatif modeli, sosyal yardımları kesmeme güvencesi vermeli, fakat yardımı hak temelli, şeffaf, kişiye değil kurala bağlı, yerel katılıma açık ve istihdam-ücret politikasıyla bağlantılı hale getirmelidir (Somers, 2008; Esping-Andersen, 1990).

Yoksulların parti içindeki konumu da dönüştürülmelidir. Yoksul mahalleler yalnızca seçim zamanı ziyaret edilecek yerler değil, politika üretim merkezleri olmalıdır. Mahalle meclisleri, kiracı komiteleri, kadın dayanışma ağları, genç işsiz forumları ve emekli platformları parti karar süreçlerine bağlanmalıdır. Yeni parti, yoksulu dinleyen ama onun adına konuşan üstten bir parti olmamalı; yoksulun temsilcilerini aday, ilçe yöneticisi, belediye meclis üyesi ve politika kurulu üyesi yapmalıdır.

4.3. Alt-Orta Sınıflar: Çöküş Korkusu ve Siyasal Salınım

Türkiye’de alt-orta sınıflar siyasal rekabette belirleyici bir gruptur. Küçük esnaf, memurlar, düşük gelirli beyaz yakalılar, öğretmenler, hemşireler, teknisyenler, ofis çalışanları, emekliliğe yaklaşan ücretliler, küçük mülk sahipleri ve çocuklarının geleceği için kaygılanan aileler bu gruba dahildir. Bu kesimlerin temel duygusu yalnızca yoksulluk değil, statü kaybı ve aşağı düşme korkusudur (Bourdieu, 1984; Savage, 2015; Gidron ve Hall, 2017).

AKP uzun süre bu kesimlere istikrar, büyüme, konut, tüketim ve statü yükselmesi vaat etmiştir. Ancak ekonomik krizle birlikte alt-orta sınıfların önemli bir bölümü borçluluk, kira baskısı, eğitim maliyeti ve gelecek kaygısıyla karşı karşıyadır. Yeni parti bu kesimleri yalnızca “orta sınıf demokrasi talebi” üzerinden değil, ekonomik güvence ve sosyal hareketlilik vaadi üzerinden kazanmalıdır (Piketty, 2020; Streeck, 2014).

Bu kesimler işçi sınıfıyla karşı karşıya konulmamalıdır. Türkiye’de birçok alt-orta sınıf hane aynı zamanda ücretli emeğe, emekli maaşına veya küçük esnaf gelirine bağımlıdır. Dolayısıyla yeni bir sosyal demokrat program, işçi sınıfı ve alt-orta sınıfları ortak geçim krizinde birleştirmelidir. Vergi adaleti, kira denetimi, kamusal eğitim, kreş, ulaşım, enerji desteği, küçük esnaf borç yapılandırması ve bölgesel kalkınma bu ortaklığın araçlarıdır.

4.4. Kadın Emekçiler: Sınıf Siyasetinin Görünmeyen Merkezi

Yeni bir parti işçi sınıfını konuşacaksa kadın emeğini merkeze almak zorundadır. Türkiye’de kadınlar hem ücretli emek piyasasında düşük ücret, kayıt dışılık, bakım yükü ve ayrımcılıkla karşılaşmakta hem de ev içi ücretsiz bakım emeğinin ana taşıyıcısı olmaktadır. Bu nedenle yoksulluk kadınlaşmakta, geçim krizi hane içinde kadınların görünmeyen emeğiyle yönetilmektedir (Fraser, 2013; Standing, 2011).

Yeni parti için kadın politikası yalnızca temsil kotasıyla sınırlı olmamalıdır. Kreş hakkı, bakım sigortası, kadın istihdamı, eşit ücret, şiddete karşı yerel koruma mekanizmaları, tek ebeveynli hanelere destek, ev işçilerine sosyal güvence, tarımda kadın emeği ve belediyelerde kadın istihdamı sınıf programının merkezinde olmalıdır. Kadın emekçiler parti yönetimlerinde ve aday listelerinde sembolik değil, belirleyici düzeyde yer almalıdır.

Kadın emeğini merkeze almayan bir sınıf siyaseti eksik kalır. Çünkü hane yoksulluğunu çoğu zaman kadınlar yönetir; düşük ücretli sektörlerde kadınlar yoğunlaşır; bakım emeği kadınların omuzlarındadır; sosyal yardım başvurularında kadınlar ön plandadır. Yeni partinin sosyal demokrat iddiası, kadın emeğini görünür kılmadan inandırıcı hale gelemmez.

4.5. Gençler ve Prekarya: Geleceksizlik Sınıfı

Gençler artık yalnızca kültürel özgürlük talepleriyle değil, işsizlik, düşük ücret, güvencesiz çalışma, barınma krizi ve göç etme arzusu üzerinden siyasallaşmaktadır. Üniversite mezunu işsizler, stajyerler, motokuryeler, çağrı merkezi çalışanları, kısa süreli sözleşmeli çalışanlar ve platform emekçileri yeni prekaryanın parçasıdır. Standing’in prekarya kavramı, güvenli istihdam, mesleki kimlik ve sosyal haklardan yoksun yeni emek biçimlerini anlamak açısından önemlidir (Standing, 2011).

Future Forward, Move Forward, Podemos ve M5S örnekleri gençlerin yeni partilere enerji sağlayabileceğini göstermektedir. Ancak gençlik enerjisi örgütsel mekanizmaya bağlanmazsa hızla dağılır. Yeni parti gençleri yalnızca sosyal medya kampanyasının hedef kitlesi olarak görmemeli; genç emekçi meclisleri, stajyer hakları platformu, platform çalışanları komisyonu, genç kiracılar ağı ve öğrenci-yurt politikasıyla kurumsal temsil yaratmalıdır (Castells, 2012; Laohabut ve McCargo, 2024).

Türkiye’de genç prekarya, sınıf siyaseti ile özgürlük siyasetini birleştirebilecek en önemli toplumsal kesimlerden biridir. Bu kesim hem otoriterlikten hem yoksulluktan hem de geleceksizlikten etkilenmektedir. Dolayısıyla yeni partinin gençlik politikası yalnızca “gençlere söz hakkı” değil, “gençlere iş, ev, özgürlük ve gelecek güvencesi” olarak kurulmalıdır.

4.6. Emekliler: Yeni Yoksul Sınıf

Türkiye’de emekliler giderek yeni yoksul sınıf haline gelmiştir. Emekli maaşları, kira ve gıda fiyatları karşısında eridikçe emekliler yeniden çalışmak zorunda kalmakta veya çocuklarına bağımlı hale gelmektedir. Bu durum emekliliği bir sosyal güvence statüsünden çıkarıp yoksulluk statüsüne dönüştürmektedir.

Yeni partinin emekli politikası seçim döneminde ikramiye vaadiyle sınırlı kalmamalıdır. Emekli taban aylığı, sağlık harcamaları, kira desteği, belediye hizmetleri, yaşlı bakım hizmetleri, ucuz ulaşım, kamusal sosyal yaşam merkezleri ve emeklilerin parti karar süreçlerinde temsili birlikte düşünülmelidir. Emekli örgütleri partiyle kurumsal ilişki içinde olmalıdır.

Emekliler, siyasal olarak yüksek katılımlı ve örgütlenebilir bir toplumsal kesimdir. Ancak çoğu zaman yalnızca vaatlerin hedefi olarak görülürler. Yeni bir sosyal demokrat strateji, emeklileri sosyal politika alıcısı değil, sosyal adalet mücadelesinin kurucu unsuru olarak görmelidir (Esping-Andersen, 1990; Somers, 2008).

5. Yeni Parti İçin Kuruluş ve Politika Önerileri: Kayyum Krizinden Sınıfsal Kurucu Siyasete

5.1. Hukuki Savunma ile Toplumsal Meşruiyet Aynı Anda Kurulmalı

Kurulacak yeni parti, kayyum veya butlan tartışmasını yalnızca hukukçuların yürüteceği bir dava süreci olarak görmemelidir. Elbette hukuki savunma; Anayasa, Siyasi Partiler Kanunu, parti tüzüğü, kurultay iradesi ve uluslararası demokratik standartlar temelinde güçlü biçimde yapılmalıdır. Ancak Venezuela ve Kamboçya örnekleri, hukuki zeminin otoriterleşme koşullarında tek başına yeterli olmadığını göstermektedir (Human Rights Watch, 2020a; Human Rights Watch, 2017; OSCE/ODIHR ve Venice Commission, 2020).

Bu nedenle yeni partinin ilk stratejik görevi, eski partide gasp edildiği düşünülen kurultay iradesini yeni bir toplumsal meşruiyetle birleştirmektir. Parti üyeleri, delegeler, belediye başkanları, il ve ilçe örgütleri, kadın ve gençlik kolları, sendikalar, meslek örgütleri, emekli dernekleri, mahalle temsilcileri ve demokratik kitle örgütleri açık biçimde kuruluş sürecine dahil edilmelidir. Meşruiyet yalnızca mahkeme dosyasında değil, toplumda kurulmalıdır.

Somut öneri: Yeni parti, kuruluş anında “Demokratik Halk İradesi ve Toplumsal Temsil Hakkı Bildirgesi” açıklamalıdır. Bu bildirge yalnızca kurucu liderlik tarafından değil; il örgütleri, belediyeler, sendikacılar, akademisyenler, hukukçular, emekçi temsilcileri ve gençlik örgütleriyle birlikte açıklanmalıdır. Böylece yeni parti, yalnızca eski partiden ayrılan bir kadro hareketi değil, gasp edilen siyasal temsil hakkını yeniden kuran toplumsal bir hareket olarak doğmalıdır.

5.2. Kayyum Karşıtlığı Sınıf Programıyla Birleştirilmeli

Kayyum karşıtlığı kendi başına geniş halk kesimleri için soyut kalabilir. İşçi, emekli, kiracı, işsiz genç veya küçük esnaf açısından “parti yönetimine müdahale” önemli olmakla birlikte, gündelik geçim sorunuyla ilişkilendirilmediğinde sınırlı mobilizasyon yaratır. Yeni parti bu nedenle demokratik müdahale karşıtlığını geçim kriziyle birleştirmelidir.

Slogan düzeyi şu mantıkta kurulmalıdır: “Parti iradesine müdahale, halkın geçim hakkına müdahaledir.” Çünkü ana muhalefetin zayıflatılması, iktidarın ekonomik politikalarının denetlenmesini, emekçi taleplerinin Meclis ve belediyeler üzerinden temsilini, yolsuzluk ve kaynak dağılımı denetimini de zayıflatır.

Somut öneri: Yeni parti, kuruluş bildirgesiyle eş zamanlı olarak “Geçim, Demokrasi ve Onurlu Yaşam Programı” açıklamalıdır. Bu programda asgari ücret, emekli aylığı, kira krizi, gıda fiyatları, öğrenci yurtları, tarım maliyetleri, küçük esnaf borçları ve sendikal haklar birlikte yer almalıdır. Yeni parti, “biz yalnızca bir hukuksuzluğa karşı doğmadık; geçinemeyenlerin, emeğiyle yaşayanların ve temsil hakkı gasp edilenlerin partisi olarak doğduk” mesajını kurmalıdır.

5.3. İşçi Sınıfı Kurucu Kadroda Görünür ve Yetkili Hale Getirilmeli

Yeni partinin en büyük sınavı, eski partinin elit kadro profilini yeniden üretip üretmeyeceğidir. Parti yönetimlerinde avukatlar, akademisyenler, profesyonel siyasetçiler, belediyeçiler, iş insanları ve üst-orta sınıf meslek grupları ağırlıkta kalırsa yeni parti, “eski siyasetin yeni tabelası” olarak algılanır. Bu durum yalnızca Türkiye’ye özgü değildir; dünyadaki birçok yeni parti aynı sorunu yaşamıştır. Ancak sosyal demokrat iddiası olan yeni bir parti için bu sorun daha kritiktir (Michels, 1915/1962; Katz ve Mair, 1995; Panebianco, 1988).

Somut öneri: Yeni partinin kuruluş tüzüğünde “emek kotası” yer almalıdır. Kurucular kurulu, parti meclisi, il yönetimleri, belediye meclisleri ve milletvekili aday listelerinde sendikalı işçiler, taşeron işçiler, kadın emekçiler, emekliler, tarım işçileri, platform çalışanları ve düşük ücretli hizmet sektörü çalışanları için belirli temsil hedefleri konulmalıdır. Bu kota sembolik olmamalı; seçilebilir sıraları ve karar yetkisini içermelidir.

Yeni parti, kuruluş sahnesine yalnızca bilinen siyasetçiler ve eski parti yöneticileriyle çıkmamalıdır. Bir maden işçisi, bir moto-kurye, bir kadın tekstil işçisi, bir emekli, bir genç işsiz, bir çiftçi, bir küçük esnaf ve bir belediye emekçisi kurucu kadroda gerçek yetkiyle görünmelidir. Bu görüntü propaganda değil, örgütsel gerçeklik olmalıdır.

5.4. Sosyal Yardım Savunulmalı Ama Hak Temelli Hale Getirilmeli

AKP’nin sosyal yardım ağırları, yoksul seçmenle güçlü bağ kurmuştur. Yeni partinin bu konuda yapacağı en büyük hata, sosyal yardımları küçümsemek veya kesilecekmiş izlenimi vermektir. Yoksul haneler için sosyal yardımlar hayati önemdedir. Fakat yeni parti, bu yardımları hak temelli sosyal yurttaşlık çerçevesine taşınmalıdır (Yörük, 2012; Yörük, 2022; Özdemir, 2020).

Somut öneri: Yeni parti şu ilkeyi açıkça ilan etmelidir: “Hiçbir sosyal yardım kesilmeyecek; aksine keyfilikten çıkarılıp hak haline getirilecek.” Bunun devamında sosyal yardımların parti, tarikat, belediye başkanı veya yerel aracıya bağlı olmadan, objektif kriterlerle, dijital ve denetlenebilir biçimde verilmesi savunulmalıdır. Ancak bu sistem aynı zamanda asgari gelir güvencesi, çocuk desteği, kreş, okul yemeği, kira desteği ve istihdam politikasıyla bağlanmalıdır.

Yeni parti, AKP’nin sosyal yardım modelini yalnızca “sadaka düzeni” diyerek mahkûm etmemelidir. Bunun yerine yoksul hanelere şu güvenceyi vermelidir: “Bugün aldığınız destek kesilmeyecek; fakat artık kimseye minnet etmek zorunda kalmayacaksınız. Yardım değil, hak alacaksınız.” Bu dil, yoksullukla onur arasında bağ kurar.

5.5. Çalışan Yoksullar Merkeze Alınmalı

Türkiye’de milyonlarca insan çalıştığı halde yoksuldur. Bu kesimler klasik sosyal yardım sisteminde bazen “çalışıyor” diye dışarıda kalmakta, fakat ücretleri hane geçimine yetmemektedir. Yeni partinin sınıf programı çalışan yoksulları merkeze almalıdır (Ortakaya, 2023; Bahçe ve Köse, 2017).

Somut öneri: Yeni parti “Çalışan Yoksulluğunu Bitirme Paketi” hazırlamalıdır. Bu pakette asgari ücretin gerçek yaşam maliyetine göre belirlenmesi, gelir vergisi dilimlerinin düşük ücretliyi ezmeyecek şekilde düzenlenmesi, kira yükü yüksek çalışanlara destek, toplu taşıma ve yemek desteği, sendikal örgütlenme güvencesi, taşeron ve platform çalışanları için sosyal güvence yer almalıdır.

Yeni parti, “işsiz yoksul” ile “çalışan yoksul” arasındaki ayrımı siyasetin merkezine taşımalıdır. Çünkü Türkiye’de geçim krizi yalnızca iş bulamayanların değil, iş bulduğu halde geçinemeyenlerin krizidir. Bu hat, yeni partiyi hem sosyal yardım alan hanelere hem de düşük ücretli çalışanlara aynı anda bağlar.

5.6. Belediyeler Sınıfsal Politika Laboratuvarı Olmalı

Yeni partinin en önemli avantajlarından biri, kendisine yakın belediyeler veya belediye deneyimine sahip kadrolar olacaktır. Belediyeler yalnızca hizmet üreten kurumlar değil, yeni sosyal demokrat modelin laboratuvarı haline getirilebilir. AKP’nin yükselişinde belediye deneyimi kritik rol oynamıştır. Yeni parti de belediyeleri yalnızca altyapı, ulaşım ve kültür hizmetleriyle değil, sınıfsal dayanışma ve sosyal haklarla ilişkilendirmelidir (White, 2002; Tuğal, 2009).

Somut öneri: Yeni partiye yakın belediyelerde veya kazanılacak ilk belediyelerde “Emek ve Geçim Masaları” kurulmalıdır. Bu masalar işçiler, emekliler, kiracılar, öğrenciler, kadınlar, küçük esnaf ve engelliler için ayrı ayrı çalışan yerel sosyal politika birimleri olmalıdır. Belediyeler kreş, kent lokantası, halk süt, öğrenci yurdu, emekli dayanışma merkezi, kadın istihdam ofisi, işçi hukuku danışmanlığı ve kiracı danışma hattı gibi hizmetleri ortak bir sosyal hak mimarisi içinde sunmalıdır.

Yeni parti belediyeleri yalnızca seçim kazanma alanı olarak değil, yeni düzenin küçük ölçekli örnekleri olarak görmelidir. Seçmen, yeni partinin ülkeyi nasıl yöneteceğini önce belediyelerde görmelidir.

5.7. Sendikalarla İlişki Protokol Ziyaretinden Çıkarılmalı

Yeni partinin sendikalarla ilişkisi ziyaret, basın açıklaması ve destek mesajı düzeyinde kalmamalıdır. Bu yeterli değildir. Sendikalar partiye eklenmiş dekoratif aktörler olmamalı; politika üretiminde gerçek ortak haline gelmelidir.

Somut öneri: Yeni parti bünyesinde “Emek Politikaları Yüksek Kurulu” kurulmalıdır. Bu kurulda DİSK, KESK, Türk-İş’e bağlı muhalif sendikalar, bağımsız sendikalar, meslek örgütleri, platform işçi temsilcileri, kadın emek örgütleri, emek akademisyenleri ve belediye işçi temsilcileri yer almalıdır. Kurul yalnızca rapor yazmamalı; seçim bildirgesi, yasa teklifleri ve belediye uygulamaları üzerinde bağlayıcı etkiye sahip olmalıdır.

Yeni parti, sendikaları yalnızca mitinglerde yanında duran kurumlar olarak değil, kurucu aklın parçası olarak görmelidir. Emek politikası uzmanlar tarafından yazılıp işçilere anlatılmamalı; işçiler ve sendikalar tarafından birlikte yazılmalıdır (Collier ve Collier, 1991; Heller, 1999; Koç, 2018).

5.8. Genç Prekarya İçin Ayrı Siyasal Dil Kurulmalı

Gençler demokrasi, özgürlük ve adalet istemektedir; fakat aynı zamanda kira, iş, yurt, ücret, staj sömürüsü ve gelecek kaygısı yaşamaktadır. Yeni parti gençliği yalnızca sosyal medya ve kampanya gönüllülüğüyle ilişkilendirmemelidir.

Somut öneri: Yeni parti “Genç Emekçiler ve Gelecek Güvencesi Programı” açıklamalıdır. Bu programda stajyer ücretleri, ilk iş güvencesi, genç işsizlere kamusal istihdam, öğrenci yurtları, genç kiracılara destek, platform çalışanlarına sosyal güvence, genç çiftçilere kooperatif desteği ve beyin göçünü azaltacak kamusal araştırma-istihdam programları yer almalıdır.

Yeni parti, gençleri yalnızca “özgürlük isteyen kuşak” olarak değil, “geleceği gasp edilmiş emekçi kuşak” olarak da tanımlamalıdır. Bu dil, gençlik siyasetini kültürel özgürlük ile sınıfsal güvence arasında kurar (Standing, 2011; Castells, 2012).

5.9. Aday Listeleri Sınıfsal Olarak Dönüştürülmeli

Yeni parti için en kritik sınav aday listeleridir. Programda işçiden, yoksuldan, gençten ve kadından söz edip aday listelerinde aynı elit profili tekrar etmek güven kaybı yaratır.

Somut öneri: Milletvekili ve belediye meclisi listeleri hazırlanırken meslek, gelir, sınıf kökeni, cinsiyet, yaş ve bölge çeşitliliği açık kriter haline getirilmelidir. Seçilebilir sıralarda işçi, sendikacı, kadın emekçi, genç, emekli, çiftçi ve küçük esnaf temsilcileri bulunmalıdır. Aday belirleme sürecinde ön seçim, üye oylaması ve yerel toplumsal örgütlerin görüşü birlikte kullanılmalıdır.

Yeni parti, “biz yeni bir partiyiz” iddiasını en çok listelerinde kanıtlayacaktır. Eğer liste eski partilerin alışılmış elit dengesini tekrar ederse, yeni parti daha doğmadan eskiye benzer. Eğer listeler sınıfsal ve kuşaksal olarak yenilenirse, yeni parti yalnızca söylemde değil, kadroda da yeni olur (Michels, 1915/1962; Panebianco, 1988).

5.10. Parti İçi Demokrasi Kriz Dayanıklılığdır

Kayyum veya butlan tartışmaları, parti içi demokrasinin yalnızca etik bir ideal değil, kriz dayanıklılığı meselesi olduğunu gösterir. Üyeler karar süreçlerine gerçekten katılmıyorsa, kriz anında parti tabanı pasif kalır. Delege ve üyeler kendi iradelerinin gasp edildiğine inanırlarsa partiyi savunurlar; aksi halde liderler arası mücadele izlenimi doğar (Katz ve Mair, 2018; Rosanvallon, 2011).

Somut öneri: Yeni parti üyelik sistemini kuruluş anından itibaren demokratik kurmalıdır. Dijital üye katılımı, mahalle toplantıları, ön seçim, üye referandumu, politika forumları ve şeffaf finansman mekanizmaları tüzüğe yazılmalıdır. Parti içi demokrasi yalnızca genel başkan seçimi değil, aday belirleme, program yapımı ve yerel karar süreçlerinde de uygulanmalıdır.

Yeni parti, eski partilerin kapalı delege düzenini tekrar etmemelidir. Kayyum veya butlan gibi müdahalelerin tekrar yaşanmaması için parti içi irade şeffaf, denetlenebilir ve üyeye dayalı olmalıdır.

5.11. Kimlikler Sosyal Yurttaşlık Dilinde Buluşturulmalı

Türkiye’de sınıf siyaseti kimlikleri yok sayarak kurulamaz. Kürt işçiler, Alevi emekçiler, muhafazakâr yoksullar, milliyetçi alt-orta sınıflar, göçmenlerle rekabet yaşayan düşük ücretliler ve seküler kent yoksulları farklı tarihsel deneyimlere sahiptir. Yeni partinin görevi bu farklılıkları bastırmak değil, sosyal yurttaşlık dilinde ortaklaştırmaktır (Keyman ve Gumuscu, 2014; Somers, 2008).

Somut öneri: Yeni parti kimlikler arası gerilimi sınıfsal eşitlik programıyla yumuşatmalıdır. “Herkes için adil ücret, güvenli iş, kamusal eğitim, eşit yurttaşlık, yerel demokrasi ve hukukun üstünlüğü” ana eksen olmalıdır. Kürt meselesinde demokratik temsil ve hukuk; Aleviler için eşit yurttaşlık; muhafazakâr yoksullar için sosyal güvence; milliyetçi emekçiler için üretim, istihdam ve adil bölüşüm aynı çatı altında kurulmalıdır.

Yeni parti kimlikleri silerek değil, her kimliğin içindeki emekçi ve yoksul deneyimi görünür kılarak ortaklaşmalıdır. Türkiye’de güçlü bir sosyal demokrat kuruluş, sınıfı kimliklere karşı değil, kimliklerin içinden kurmalıdır.

5.12. Yeni Parti Tabela Değil, Toplumsal Kuruluş Olmalı

Eğer CHP’ye yönelik müdahale sonucunda yeni bir parti kurma zorunluluğu doğarsa, bu parti yalnızca mevcut kadroların yeni tabelası olmamalıdır. AKP örneği, yeni partinin başarılı olabilmesi için eski hareketten ayrıışan yeni bir hikâye, yeni bir sınıfsal blok ve yeni bir örgütlenme gerektiğini göstermektedir. Macron örneği ise yalnızca yenilik söyleminin sınıfsal boşluk yaratabileceğini göstermektedir (Öniş, 2004; Özbudun, 2006; Perottino ve Guasti, 2020).

Somut öneri: Yeni parti kuruluş sürecini üç aşamalı yürütmelidir. Birinci aşama “Demokratik Meşruiyet Kongreleri”dir: il il, ilçe ilçe halk toplantıları yapılmalı, üyeler ve seçmenler sürece dahil edilmelidir. İkinci aşama “Toplumsal Program Kurultayı”dır: işçiler, sendikalar, kadın örgütleri, gençler, emekliler, çiftçiler, küçük esnaf, kiracılar ve akademisyenlerle program yazılmalıdır. Üçüncü aşama “Aday ve Kadro Yenilenmesi”dir: yeni parti, eski siyasetin vitrin değişimi değil, sınıfsal ve kuşaksal yenilenme olduğunu adaylarıyla göstermelidir.

Yeni parti ilk günden şu izlenimi vermelidir: “Bu bir ayrılık değil, toplumsal yeniden kuruluş.” Eğer yeni parti yalnızca eski partinin seçilmiş kadrolarını yeni bir tabelada toplarsa sınırlı kalır. Eğer işçileri, gençleri, kadınları, emeklileri, yoksul mahalleleri ve demokratik kitle örgütlerini kurucu özne yaparsa, gerçek bir siyasal başlangıç yaratabilir.

5.13. İktidar Programı Kısa, Anlaşılır ve Sınıfsal Olmalı

Yeni bir hareketin programı çok uzun teknik metinlerden oluşursa halkla bağ kuramaz. Programın akademik derinliği olmalı, fakat siyasal iletişimi sade olmalıdır.

Somut öneri: Yeni parti “İlk 100 Gün Geçim Programı” açıklamalıdır. Bu programda beş başlık olmalıdır: emekli maaşı, asgari ücret ve vergi adaleti; kira ve barınma; okul yemeği ve çocuk yoksulluğu; kamuda ve belediyelerde liyakatli istihdam; sendikal haklar ve güvenceli çalışma. Her başlık için mali kaynak, yasal düzenleme ve yerel uygulama planı açıklanmalıdır.

Yeni parti, seçmene yalnızca “bize haksızlık yapıldı” dememelidir. “Biz yönetmeye hazırız; ilk 100 günde sizin hayatınızda şunları değiştireceğiz” demelidir. Mağduriyet anlatısı iktidar programıyla birleşmezse kısa sürede tükenir.

5.14. Yeni Hikâye: Demokrasi, Geçim ve Onur

Yeni partinin en güçlü hikâyesi üç kavram etrafında kurulabilir: demokrasi, geçim ve onur. Demokrasi, parti iradesine ve halk oyuna müdahaleye karşı çıkar. Geçim, işçi sınıfı ve yoksulların gündelik hayatını merkeze alır. Onur ise sosyal yardımı bağımlılık değil hak; emeği maliyet değil değer; yurttaşlığı sadakat değil eşitlik olarak tanımlar.

Bu hikâye, AKP’nin sosyal yardım-muhafazakâr kimlik modeline karşı daha güçlü bir sosyal demokrat model kurabilir. Aynı zamanda En Marche tipi sınıfsız teknokratik merkezciğe düşmez; Syriza/Podemos tipi sosyal adalet enerjisini Türkiye’nin yerel yönetim ve sınıf gerçekliğiyle birleştirir (Mouffe, 2018; Mudde, 2017; Perottino ve Guasti, 2020).

Yeni parti kendisini yalnızca “eski partinin gerçek devamı” olarak değil, “halk iradesinin, geçim mücadelesinin ve emek onurunun yeni siyasal adresi” olarak kurmalıdır. Bu çerçevede, kayyum veya müdahale krizini savunma pozisyonundan çıkarıp kurucu bir siyasete dönüştürür.

Bu tablo, CHP'ye yönelik olası kayyum/butlan veya kurumsal müdahale sonrasında kurulabilecek yeni siyasal partinin yalnızca savunma hattı değil, aynı zamanda sınıfsal kuruluş hattı kurması için hazırlanmıştır. Takvim, yeni partinin kuruluş anında uygulanabilecek ilk 100 günlük politik ve örgütsel hamleleri içerir.

Tablo 3.

Yeni Parti İçin İlk 100 Günlük Sınıfsal Kuruluş ve Politika Takvimi

Zaman Dilimi	Öncelik Alanı	Somut Adım	Amaç	Beklenen Etki	Siyasi
1-7. gün	Meşruiyet hukuk	“Demokratik Halk İradesi ve Toplumsal Hakkı Bildirgesi” açıklanmalı	Hukuki ve toplumsal birleştirmek	savunmayı meşruiyetle	Krizi liderler arası olmaktan çıkarak halk iradesi meselesine dönüştürür
1-7. gün	Kurucu örgüt koordinasyonu	Kurucu kadro, belediye başkanları, milletvekilleri, gençlik ve kadın temsilcileriyle sürekli kuruluş oluşturulmalı	Dağınıklığı önlemek ve tek siyasal hat üretmek	Yeni parti tabanında güven ve süreklilik duygusu yaratır	
1-10. gün	Emek ve sınıf teması	DİSK, KESK, Türk-İş'e bağlı sendikalar ve örgütleriyle ortak toplantı yapılmalı	Müdahaleyi temsil ilişkileştirmek	emekçi hakkıyla	Demokrasi savunmasını işçi sınıfı gündemine bağlar
1-15. gün	Geçim programı	“Geçim, Demokrasi ve Onurlu Yaşam Programı” açıklanmalı	Kayyum/butlan tartışmasını mutfak, kira, ücret ve emekli aylığı gündemiyle birleştirmek	Geniş kesimlerine siyasal mesaj verir	halk somut
1-15. gün	Sosyal güvencesi	“Hiçbir sosyal yardım kesilmeyecek; hak temelli hale getirilecek” ilkesi ilan edilmeli	AKP'nin yardım korkusu propagandasını boşaltmak	Yoksul seçmende güven oluşturur	
10-20. gün	Mahalle örgütlenmesi	Yoksul mahallelerde “Halk İradesi ve Geçim Meclisleri” kurulmalı	Yeni parti kuruluşunu mahalle düzeyinde toplumsallaştırmak	Üyelik seçmenleri dahil eder	dışı sürece
10-30. gün	İşçi sınıfı temsili	“Emek Kotası” ilkesi tüzüğe yazılmalı	İşçilerin ve emekçilerin parti yönetimi ve aday listelerinde yer almasını sağlamak	Yeni partinin elit parti imajına sıkışmasını engeller	
15-30. gün	Belediyeler	Yeni partiye yakın belediyelerde “Emek ve Geçim Masaları” kurulmalı	Yerel yönetimleri sosyal demokrat politika laboratuvarına dönüştürmek	Belediyeleri kriz döneminde somut çözüm merkezine çevirir	
15-30. gün	Gençlik	“Genç Emekçiler ve Gelecek Güvencesi Programı” hazırlanmalı	Genç işsizler, kuryeler, stajyerler, öğrenciler ve genç kiracılara doğrudan hitap etmek	Gençliği yalnızca sosyal medya gücü olmaktan çıkarır	

Zaman Dilimi	Öncelik Alanı	Somut Adım	Amaç	Beklenen Etki	Siyasi
20-40. gün	Kadın emeği	Kadın emekçiler, bakım emeği, kreş ve eşit ücret başlıklı politika paketi açıklanmalı	Kadın yoksulluğunu sınıf programının merkezine almak	Kadın seçmenle sosyal hak temelli bağ kurar	
20-40. gün	Emekliler	“Emekli Onur Programı” açıklanmalı	Emekli yoksulluğunu geçim krizinin ana başlığı yapmak	Emeklileri pasif vaat alıcısı değil, sosyal adalet öznesi haline getirir	
30-45. gün	Çalışan yoksullar	“Çalışan Yoksulluğunu Bitirme Paketi” açıklanmalı	Asgari ücret, vergi, kira ve sosyal güvenceyi birleştirmek	AKP’nin sosyal yardım modeline karşı hak temelli alternatif sunar	
30-45. gün	Aday ve kadro yenilenmesi	Kurucu kadro ve aday havuzlarında meslek, sınıf, yaş ve cinsiyet çeşitliliği kriterleri açıklanmalı	Program ile kadro arasındaki tutarlılığı sağlamak	“Aynı elitler yeni söylemle geliyor” eleştirisini zayıflatır	
40-60. gün	Parti içi demokrasi	Ön seçim, üye oylaması, dijital katılım ve şeffaf finansman reformu tüzüğe yazılmalı	Parti iradesinin üyeler tarafından sahiplenilmesini sağlamak	Kayyum karşıtı savunmayı demokratik içerikle güçlendirir	
40-60. gün	Kürt, Alevi, muhafazakâr ve milliyetçi seçmen	“Eşit Yurttaşlık ve Sosyal Adalet Buluşmaları” düzenlenmeli	Kimlikleri yurttaşlık ve gündeminde ortaklaştırmak	sozial Kutuplaştırma stratejisine karşı kapsayıcı oluşturur	241
50-70. gün	Kırsal yoksulluk ve çiftçiler	Tarım maliyetleri, kooperatifler, genç çiftçi desteği ve mevsimlik işçi hakları paketi açıklanmalı	Kent merkezli siyaset algısını aşmak	Kırsal ve küçük üretici seçmene açılım sağlar	
60-80. gün	Toplumsal kuruluş	“Toplumsal Kurultayı” yapılmalı	Program Yeni partiyi toplumsal kuruluş olarak inşa etmek	Yeni partiyi tabela değil, Kopuşun meşruiyetini tabandan üretir	
60-80. gün	Akademik ve teknik kapasite	Emek, hukuk, ekonomi, sosyal politika ve yerel yönetim alanlarında uzman kurullar oluşturulmalı	Siyasi uygulanabilir dönüştürmek	vaatleri programa Güvenilirlik ve devlet yönetme kapasitesi üretir	
70-90. gün	Uluslararası demokratik meşruiyet	Sosyal demokrat partiler, sendikal ağlar, Avrupa kurumları ve demokrasi platformları bilgilendirilmeli	Müdahaleyi uluslararası demokratik standartlar bağlamına taşımak	Baskının maliyetini artırır	
80-100. gün	İlk 100 Gün İktidar Programı	Emekli maaşı, asgari ücret, kira, okul yemeği, kreş, sendika hakkı ve liyakat başlıklarında uygulanabilir program açıklanmalı	Savunmadan iktidar iddiasına geçmek	Seçmene “yalnızca mağdur değil, yönetmeye hazır” mesajı verir	
80-100. gün	Siyasal hikâye	“Demokrasi, Geçim, Onur” ana çerçevesiyle kampanya başlatılmalı	Hukuk, ekonomi ve sınıf siyasetini tek anlatıda birleştirmek	Yeni partinin kimliğini netleştirir	

Tablo 3'ün yorumu: Yeni parti açısından kriz yönetimi ile iktidar hazırlığı birbirinden ayrılmamalıdır. Olası bir kayyum veya butlan sürecinde yalnızca savunma refleksiyle hareket etmek, partiyi hukuki teknik tartışmaya sıkıştırır. Buna karşılık ilk 100 gün içinde demokrasi, geçim, emek, sosyal yardım, belediyeler, gençlik, kadın emeği, emekliler ve parti içi demokrasi birlikte ele alınırsa kriz yeni bir siyasal kuruluş anına dönüştürülebilir. Bu takvimin amacı, yeni partiyi yalnızca müdahaleye direnen bir yapı değil, işçi sınıfı ve yoksullar adına iktidara hazırlanan sosyal demokrat bir hareket olarak konumlandırmaktır.

TARTIŞMA

Bu çalışmanın karşılaştırmalı bulguları, partiye yönelik yargısal veya idari müdahalelerin her durumda aynı sonucu üretmediğini göstermektedir. Bazı örneklerde müdahale muhalefeti kurumsal olarak parçalamış, bazı örneklerde yeni bir siyasal hareketin doğuşunu hızlandırmış, bazı örneklerde ise kısa vadeli iktidar erişimi sağlasa da uzun vadeli toplumsal meşruiyet sorunları yaratmıştır. Bu nedenle kayyum, parti kapatma, fraksiyon tanıma veya kurultay iradesine müdahale gibi süreçler yalnızca hukuki başlıklar olarak değil, siyasal yeniden kuruluş anları olarak değerlendirilmelidir.

Venezuela, Kamboçya ve Tayland örnekleri, devlet veya yargı eliyle yapılan müdahalelerin muhalefetin kurumsal kapasitesini zayıflatabileceğini göstermektedir. Ancak AKP, BJP, Syriza, Podemos ve Movimento 5 Stelle örnekleri, krizlerin aynı zamanda yeni siyasal aktörler için fırsat penceresi yaratabildiğini ortaya koymaktadır. Buradaki belirleyici unsur, mağduriyetin tek başına yeterli olmamasıdır. Mağduriyet ancak yeni bir program, yeni bir örgütlenme ve yeni bir toplumsal koalisyonla birleştiğinde kurucu siyasal enerjiye dönüşebilir.

Bu noktada sınıf meselesi merkezi hale gelmektedir. İncelenen örneklerde işçi sınıfı, yoksullar, genç prekarya, emekliler ve kadın emekçiler çoğu zaman yeni partilerin yükselişinde belirleyici seçmen grupları olmuştur. Ancak bu grupların karar mekanizmalarına aynı ölçüde dahil edildiği söylenemez. AKP ve BJP yoksul seçmenleri güçlü biçimde mobilize etmiş, fakat onları daha çok yardım, hizmet ve kimlik siyaseti üzerinden konumlandırmıştır. En Marche yenilenme iddiası taşımış, ancak sınıfsal olarak üst-orta sınıf karakterini aşamamıştır. Syriza ve Podemos ise emek ve yoksulluk gündemini daha görünür kılmış, fakat iktidar ve örgütsel kurumsallaşma sınırlarıyla karşılaşmıştır.

Bu tartışma, CHP'ye yönelik olası bir müdahale sonrasında kurulabilecek yeni parti açısından kritik bir sonuca işaret etmektedir. Yeni parti yalnızca eski partinin meşru devamı olduğunu savunursa sınırlı kalır; yalnızca hukuk ve demokrasi söylemine yaslanırsa geniş emekçi kitlelerle bağ kurmakta zorlanır; yalnızca mağduriyet anlatısına dayanırsa siyasal enerjisi kısa sürede tükenir. Buna karşılık yeni parti, demokrasi krizini geçim kriziyle, hukuki meşruiyeti sınıfsal temsil ile, örgütsel kopuşu toplumsal kuruluşla birleştirebilirse gerçek bir iktidar alternatifi haline gelebilir.

Dolayısıyla temel mesele, yeni partinin kurulup kurulmayacağından çok nasıl kurulacağıdır. Eğer yeni parti işçi sınıfını, çalışan yoksulları, emeklileri, gençleri, kadın emekçileri, küçük esnafı ve kırsal yoksulları yalnızca seçmen olarak görürse, dünyadaki birçok yeni parti gibi kısa vadeli yükseliş yaşasa bile temsil krizini yeniden üretebilir. Buna karşılık bu kesimleri programın, kadronun, aday listelerinin ve karar mekanizmalarının kurucu unsuru

haline getirirse, yalnızca bir parti değişimi değil, sosyal demokrat bir yeniden kuruluş gerçekleştirilebilir.

SONUÇ

Bu makale, partiye yönelik yargısal/idari müdahaleler ile kopuş sonrası yeni parti inşası süreçlerini karşılaştırmalı siyaset ve sınıfsal temsil perspektifiyle incelemiştir. Venezuela, parti yönetimine kayyum-benzeri müdahalenin parti tüzel kişiliğini koruyarak toplumsal meşruiyeti parçalayabileceğini göstermektedir. Kamboçya, parti kapatmanın yalnızca muhalefet elitlerini değil, emekçi ve yoksul temsil kanallarını da tasfiye edebileceğini ortaya koymaktadır. Tayland, genç ve ilerici hareket partilerinin seçim başarısına rağmen vesayetçi kurumlar tarafından engellenebileceğini göstermektedir. Shiv Sena ve NCP örnekleri ise fraksiyon tanınmanın iktidar ortaklığı üretebileceğini, fakat bunun demokratik veya sınıfsal temsil anlamına gelmeyeceğini ortaya koymaktadır (Human Rights Watch, 2020a; Human Rights Watch, 2017; McCargo, 2020; Election Commission of India, 2023; Reuters, 2024a).

Kopuş sonrası iktidar örnekleri farklı dersler sunmaktadır. AKP, parti kapatma sonrasında yeni bir sınıfsal blok kurarak hızla iktidara gelebilmiş; ancak işçi sınıfını örgütsel özne olarak değil, sosyal yardım ve kimlik koalisyonunun parçası olarak dahil etmiştir. BJP, alt sınıfları milliyetçi refah ve kast stratejisiyle kapsamış; fakat emek-sermaye çelişkisini sınıf siyaseti olarak merkeze almamıştır. En Marche, eski parti sisteminin çöküşünden doğan merkezci-teknokratik yenilenmenin sınıfsal bakımdan üst-orta sınıf karakterini göstermiştir. Syriza ve Podemos, yoksulluk ve güvencesizlik siyasetine daha açık sınıfsal içerik kazandırmış; fakat iktidar ve örgütlenme sınırlarıyla karşılaşmıştır. M5S ise yoksulluk politikasının sınıf ötesi popülizm içinde üretilabileceğini, fakat örgütsel ve ideolojik netlik olmadan kırılğan kalacağını göstermektedir (Öniş, 2004; Chhibber ve Verma, 2019; Perottino ve Guasti, 2020; Mudde, 2017; Lisi, 2018; Hooghe ve Oser, 2015).

Yeni parti açısından temel sonuç şudur: Olası bir kayyum, butlan veya yargısal müdahale krizine verilecek yanıt yalnızca hukuki savunma olamaz. Böyle bir kriz, ancak sınıfsal, örgütsel ve programatik bir kuruluşla aşılabılır. CHP'ye yönelik müdahale sonrasında kurulabilecek yeni hareket, işçi sınıfını, çalışan yoksulları, emeklileri, genç prekaryayı, kadın emekçileri, kiracıları, küçük esnafı ve kırsal yoksulları yalnızca seçmen olarak değil, karar öznesi olarak görmelidir. Sosyal yardım kesilmeyecek güvencesi verilmeli, fakat yardım hak temelli sosyal yurttaşlığa dönüştürülmelidir. Aday listeleri sınıfsal olarak yenilenmeli, belediyeler sosyal demokrat politika laboratuvarı haline getirilmeli, sendikalarla ilişki protokol düzeyinden çıkarılmalı, parti içi demokrasi kriz dayanıklılığının temeli olarak kurulmalıdır.

Sonuç olarak, yeni parti kurmak veya mevcut partiyi savunmak tek başına yeterli değildir. Asıl mesele, halkın gündelik geçim krizini demokrasi mücadelesiyle birleştiren yeni bir siyasal özne yaratmaktır. Kayyum veya müdahale süreci karşısında başarılı olacak hat, yalnızca “partimizi savunuyoruz” diyen hat değil; “emeğin, geçimin, yurttaşlık onurunun ve halk iradesinin partisini yeniden kuruyoruz” diyebilen hattır.

KAYNAKÇA

Akarapongpisak, N. (2022). From “street” to “parliament”: Why Thai NGOs and activists forming the Commoners’ Party and running as the Future Forward Party’s electoral candidates. *Journal of Social Sciences Naresuan University*, 18(2), 73–106. doi:10.14456/jssnu.2022.11

- Akkoyunlu, K., ve Öktem, K. (2016). Existential insecurity and the making of a weak authoritarian regime in Turkey. *Southeast European and Black Sea Studies*, 16(4), 505–527. doi:10.1080/14683857.2016.1253225
- Alonso, S. (2012). *Challenging the state: Devolution and the battle for partisan credibility*. Oxford University Press.
- Arditi, B. (2007). *Politics on the edges of liberalism: Difference, populism, revolution, agitation*. Edinburgh University Press.
- Armington, K., ve Baccaro, L. (2012). Political economy of the sovereign debt crisis: The limits of internal devaluation. *Industrial Law Journal*, 41(3), 254–275.
- Aydın-Düzgüt, S., ve Keyman, E. F. (2020). *Turkey and the European Union: Relations in turbulence*. Palgrave Macmillan.
- Bahçe, S., ve Köse, A. H. (2017). Social classes and the neo-liberal poverty regime in Turkey, 2002–2011. *Journal of Contemporary Asia*, 47(4), 575–595. doi:10.1080/00472336.2017.1325919
- Bale, T. (2013). *European politics: A comparative introduction*. Palgrave Macmillan.
- Bartolini, S. (2000). *The political mobilization of the European left, 1860–1980*. Cambridge University Press.
- Berman, S. (1998). *The social democratic moment: Ideas and politics in the making of interwar Europe*. Harvard University Press.
- Berman, S. (2006). *The primacy of politics: Social democracy and the making of Europe's twentieth century*. Cambridge University Press.
- Blyth, M. (2013). *Austerity: The history of a dangerous idea*. Oxford University Press.
- Bonifácio, R., ve Botelho, J. C. A. (2021). Class voting or economic voting? Electoral support for chavismo, 1998–2015. *International Political Science Review*, 44(3).
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power*. Harvard University Press.
- Bourne, A. K. (2018). *Democratic dilemmas: Why democracies ban political parties*. Routledge.
- Castells, M. (2012). *Networks of outrage and hope: Social movements in the internet age*. Polity.
- Çelik, A. (2015). Turkey's new labour regime under the Justice and Development Party in the first decade of the twenty-first century: Authoritarian flexibilization. *Middle Eastern Studies*, 51(4), 618–635. doi:10.1080/00263206.2014.987665
- Chhibber, P. K., ve Verma, R. (2019). The rise of the second dominant party system in India: BJP's new social coalition in 2019. *Studies in Indian Politics*, 7(2), 131–148. doi:10.1177/2321023019874628

- Cimke, M. (2020). En Marche! — New political movement or new party? The program and the structure. *Politeja*, 17(64), 143–156. doi:10.12797/Politeja.17.2020.64.08
- Collier, R. B., ve Collier, D. (1991). *Shaping the political arena: Critical junctures, the labor movement, and regime dynamics in Latin America*. Princeton University Press.
- Corrales, J. (2020). Democratic backsliding through electoral irregularities: The case of Venezuela. *European Review of Latin American and Caribbean Studies*, 109, 41–65. doi:10.32992/erlacs.10598
- Crouch, C. (2004). *Post-democracy*. Polity.
- Crouch, C. (2011). *The strange non-death of neoliberalism*. Polity..
- De la Torre, C. (2010). *Populist seduction in Latin America*. Ohio University Press.
- De la Torre, C. (Ed.). (2017). *The Routledge handbook of global populism*. Routledge.
- Diamond, L. (2002). Thinking about hybrid regimes. *Journal of Democracy*, 13(2), 21–35. doi:10.1353/jod.2002.0025
- Duverger, M. (1954). *Political parties: Their organization and activity in the modern state*. Methuen.
- Eckert, J. M. (2003). *The charisma of direct action: Power, politics, and the Shiv Sena*. Oxford University Press.
- Eğilmez, D. B. (2012). Governing or repressing dissent via the politics of toleration: The Justice and Development Party versus the working class. *Turkish Studies*, 13(3), 431–447. doi:10.1080/14683849.2012.717442
- Election Commission of India. (2023). *Dispute case regarding Shiv Sena party name and symbol*.
- Ellner, S. (2013). Social and political diversity and the democratic road to change in Venezuela. *Latin American Perspectives*, 40(3), 63–82.
- Ellner, S. (2019). Class strategies in Chavista Venezuela: Pragmatic and populist policies in a broader context. *Latin American Perspectives*, 46(1), 167–189.
- Emanuele, V., ve Chiamonte, A. (2016). A growing impact of new parties: Myth or reality? Party system innovation in Western Europe after 1945. *Party Politics*, 22(4), 475–487.
- Enyedi, Z. (2016). Paternalist populism and illiberal elitism in Central Europe. *Journal of Political Ideologies*, 21(1), 9–25.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton University Press.
- Esen, B., ve Gumuscu, S. (2016). Rising competitive authoritarianism in Turkey. *Third World Quarterly*, 37(9), 1581–1606.
- Esen, B., ve Gumuscu, S. (2019). Killing competitive authoritarianism softly: The 2019 local elections in Turkey. *South European Society and Politics*, 24(3), 317–342.

- Fagerholm, A. (2017). What is left for the radical left? A comparative examination of the policies of radical left parties in Western Europe before and after 1989. *Journal of Contemporary European Studies*, 25(1), 16–40.
- Fraser, N. (2013). *Fortunes of feminism: From state-managed capitalism to neoliberal crisis*. Verso.
- Gidron, N., ve Hall, P. A. (2017). The politics of social status: Economic and cultural roots of the populist right. *British Journal of Sociology*, 68(S1), S57–S84.
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the prison notebooks*. International Publishers.
- Güven, A. B. (2016). Rethinking development space in emerging countries: Turkey's conservative countermovement. *Development and Change*, 47(5), 995–1024. doi:10.1111/dech.12254
- Hansen, T. B. (1996). The vernacularisation of Hindutva: The BJP and Shiv Sena in rural Maharashtra. *Contributions to Indian Sociology*, 30(2), 177–214.
- Hansen, T. B. (1999). *The saffron wave: Democracy and Hindu nationalism in modern India*. Princeton University Press.
- Heller, P. (1999). *The labor of development: Workers and the transformation of capitalism in Kerala, India*. Cornell University Press.
- Hicken, A., ve Martínez Kuhonta, E. (2015). *Party system institutionalization in Asia: Democracies, autocracies, and the shadows of the past*. Cambridge University Press.
- Hooghe, M., ve Oser, J. (2015). The electoral success of the Movimento 5 Stelle: An example of a left populist vote? *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft*, 44(4), 25–36.
- Hopkin, J. (2020). *Anti-system politics: The crisis of market liberalism in rich democracies*. Oxford University Press.
- Human Rights Watch. (2017). *Cambodia: Supreme Court dissolves democracy*. DOI yok, rapor/haber bülteni.
- Human Rights Watch. (2020). *Venezuela: Rulings threaten free and fair elections*. DOI yok, rapor/haber bülteni.
- Hughes, C. (2017). Cambodia in 2016: Between elections. *Asian Survey*, 57(1), 199–205.
- Inglehart, R., ve Norris, P. (2016). Trump, Brexit, and the rise of populism: Economic have-nots and cultural backlash. *Harvard Kennedy School Faculty Research Working Paper Series*.
- Jaffrelot, C. (1996). *The Hindu nationalist movement and Indian politics*. Columbia University Press.
- Jaffrelot, C. (2019). Class and caste in the 2019 Indian election: Why have so many poor started voting for Modi? *Studies in Indian Politics*, 7(2), 149–160. doi:10.1177/2321023019874890
- Kalaycıoğlu, E. (2010). Justice and Development Party at the helm: Resurgence of Islam or restatement of right-of-center predominant party? *Turkish Studies*, 11(1), 29–44.

- Katz, R. S., ve Mair, P. (1995). Changing models of party organization and party democracy: The emergence of the cartel party. *Party Politics*, 1(1), 5–28.
- Katz, R. S., ve Mair, P. (2018). *Democracy and the cartelization of political parties*. Oxford University Press.
- Keyder, Ç. (1987). *State and class in Turkey: A study in capitalist development*. Verso.
- Keyman, E. F., ve Gumuscu, S. (2014). *Democracy, identity and foreign policy in Turkey: Hegemony through transformation*. Palgrave Macmillan.
- Kitschelt, H. (1994). *The transformation of European social democracy*. Cambridge University Press.
- Kitschelt, H., ve McGann, A. J. (1995). *The radical right in Western Europe: A comparative analysis*. University of Michigan Press..
- Koç, Y. (2018). *Türkiye işçi sınıfı tarihi*. Epos.
- Kriesi, H., Grande, E., Lachat, R., Dolezal, M., Bornschier, S., ve Frey, T. (2008). *West European politics in the age of globalization*. Cambridge University Press.
- Laohabut, T., ve McCargo, D. (2024). Thailand's movement party: The evolution of the Move Forward Party. *Journal of East Asian Studies*, 24(1), 1–23.
- Laclau, E. (2005). *On populist reason*. Verso.
- Levitsky, S., ve Loxton, J. (2013). Populism and competitive authoritarianism in the Andes. *Democratization*, 20(1), 107–136.
- Levitsky, S., ve Roberts, K. M. (Eds.). (2011). *The resurgence of the Latin American left*. Johns Hopkins University Press.
- Levitsky, S., ve Way, L. A. (2010). *Competitive authoritarianism: Hybrid regimes after the Cold War*. Cambridge University Press.
- Lipset, S. M. (1981). *Political man: The social bases of politics*. Johns Hopkins University Press.
- Lipset, S. M., ve Rokkan, S. (1967). Cleavage structures, party systems, and voter alignments. In S. M. Lipset ve S. Rokkan (Eds.), *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives*. Free Press.
- Lisi, M. (2018). Party innovation, hybridization and the crisis: The case of Podemos. *Italian Political Science Review*, 49(3), 245–262.
- Lupu, N. (2022). Who votes for chavismo? Class voting in Hugo Chávez's Venezuela. *Latin American Research Review*.
- Mair, P. (2013). *Ruling the void: The hollowing of Western democracy*. Verso.
- March, L. (2011). *Radical left parties in Europe*. Routledge.
- McCargo, D. (2020). *Future Forward: The rise and fall of a Thai political party*. NIAS Press.
- McCargo, D. (2023). The banning of Future Forward. *Thai Legal Studies*, 2(2), 270–274.

- Michels, R. (1962). *Political parties: A sociological study of the oligarchical tendencies of modern democracy*. Free Press. Original work published 1915.
- Moffitt, B. (2016). *The global rise of populism: Performance, political style, and representation*. Stanford University Press.
- Morgenbesser, L. (2019). Cambodia's transition to hegemonic authoritarianism. *Journal of Democracy*, 30(1), 158–171.
- Mosca, L. (2020). Democratic vision and online participatory spaces in the Italian Movimento 5 Stelle. *Acta Politica*, 55, 1–18.
- Mouffe, C. (2018). *For a left populism*. Verso.
- Mudde, C. (2017). *SYRIZA: The failure of the populist promise*. Palgrave Macmillan.
- Mudde, C., ve Rovira Kaltwasser, C. (2017). *Populism: A very short introduction*. Oxford University Press.
- Müller, J.-W. (2016). *What is populism?* University of Pennsylvania Press.
- Norris, P., ve Inglehart, R. (2019). *Cultural backlash: Trump, Brexit, and authoritarian populism*. Cambridge University Press.
- O'Donnell, G. (1994). Delegative democracy. *Journal of Democracy*, 5(1), 55–69.
- Ortakaya, Ü. İ. (2023). Social assistance as a livelihood strategy among the working poor: A case study from Türkiye. *Global Social Welfare*..
- OSCE/ODIHR ve Venice Commission. (2020). *Guidelines on political party regulation*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights.
- Öniş, Z. (2004). The political economy of Turkey's Justice and Development Party. *SSRN Electronic Journal*. doi:10.2139/ssrn.659463
- Özbudun, E. (2006). Changes and continuities in the Turkish party system. *Representation*, 42(2), 129–137.
- Özbudun, E. (2014). AKP at the crossroads: Erdoğan's majoritarian drift. *South European Society and Politics*, 19(2), 155–167. doi:10.1080/13608746.2014.920571
- Özdemir, Y. (2020). AKP's neoliberal populism and contradictions of new social policies in Turkey. *Contemporary Politics*, 26(3), 245–267. doi:10.1080/13569775.2020.1720891
- Özman, A., ve Coşar, S. (2004). Centre-right politics in Turkey after the November 2002 general election: Neo-liberalism with a Muslim face. *Contemporary Politics*, 10(1), 57–74. doi:10.1080/13569770410001701233
- Panebianco, A. (1988). *Political parties: Organization and power*. Cambridge University Press.
- Perottino, M., ve Guasti, P. (2020). Technocratic populism à la française? The roots and mechanisms of Emmanuel Macron's success. *Politics and Governance*, 8(4), 545–555. doi:10.17645/pag.v8i4.3412
- Piketty, T. (2020). *Capital and ideology*. Harvard University Press.
- Poguntke, T., ve Webb, P. (Eds.). (2005). *The presidentialization of politics: A comparative study of modern democracies*. Oxford University Press..

- Przeworski, A. (1985). *Capitalism and social democracy*. Cambridge University Press.
- Przeworski, A., ve Sprague, J. (1986). *Paper stones: A history of electoral socialism*. University of Chicago Press..
- Roberts, K. M. (2015). *Changing course in Latin America: Party systems in the neoliberal era*. Cambridge University Press.
- Rosanvallon, P. (2008). *Counter-democracy: Politics in an age of distrust*. Cambridge University Press.
- Rosanvallon, P. (2011). *Democratic legitimacy: Impartiality, reflexivity, proximity*. Princeton University Press.
- Sartori, G. (1976). *Parties and party systems: A framework for analysis*. Cambridge University Press.
- Savage, M. (2015). *Social class in the 21st century*. Pelican.
- Schattschneider, E. E. (1942). *Party government*. Holt, Rinehart and Winston.
- Selçuk, O. (2016). Strong presidents and weak institutions: Populism in Turkey, Venezuela and Ecuador. *Southeast European and Black Sea Studies*, 16(4), 571–589.
- Somers, M. R. (2008). *Genealogies of citizenship: Markets, statelessness, and the right to have rights*. Cambridge University Press.
- Standing, G. (2011). *The precariat: The new dangerous class*. Bloomsbury Academic..
- Stokes, S. C. (2005). Perverse accountability: A formal model of machine politics with evidence from Argentina. *American Political Science Review*, 99(3), 315–325.
- Streeck, W. (2014). *Buying time: The delayed crisis of democratic capitalism*. Verso. DOI yok, kitap.
- Taggart, P. (2000). *Populism*. Open University Press.
- Tansel, C. B. (2018). Authoritarian neoliberalism and democratic backsliding in Turkey: Beyond the narratives of progress. *South European Society and Politics*, 23(2), 197–217.
- Tilly, C. (1978). *From mobilization to revolution*. Addison-Wesley.
- Tilly, C. (2004). *Social movements, 1768–2004*. Paradigm.
- Tuğal, C. (2009). *Passive revolution: Absorbing the Islamic challenge to capitalism*. Stanford University Press.
- Tuğal, C. (2016). *The fall of the Turkish model: How the Arab uprisings brought down Islamic liberalism*. Verso.
- Urbinati, N. (2019). *Me the people: How populism transforms democracy*. Harvard University Press.
- Vitiello, T., ve Cautrès, B. (2018). *La République En Marche: Anatomie d'un mouvement*. Sciences Po/Cevipof.

- Weyland, K. (2001). Clarifying a contested concept: Populism in the study of Latin American politics. *Comparative Politics*, 34(1), 1–22.
- White, J. B. (2002). *Islamist mobilization in Turkey: A study in vernacular politics*. University of Washington Press.
- Wright, E. O. (1997). *Class counts: Comparative studies in class analysis*. Cambridge University Press..
- Yavuz, M. H. (2009). *Secularism and Muslim democracy in Turkey*. Cambridge University Press.
- Yörük, E. (2012). Welfare provision as political containment: The politics of social assistance and the Kurdish conflict in Turkey. *Politics ve Society*, 40(4), 517–547.
- Yörük, E. (2022). *The politics of the welfare state in Turkey*. University of Michigan Press.
- Zarzalejos, J. (2016). Populism in Spain: An analysis of Podemos. *European View*, 15(2), 183–191.